

Mokslo Lietuva

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Nr. 15 (547)

Kūrybingų ir sėkmingų akademinų metų!

SFAUDOS
RADIO IR
TELEVIZIJOS
REMIMO
FONDAS

Nuo Kazimiero Semenavičiaus iki kosminių palydovų Vilniaus universitetui pasiūlyta tapti Tarptautinės telekomunikacijų sąjungos nariu

VU rektorius susitikimas su Tarptautinės telekomunikacijų sąjungos generaliniu sekretoriumi Houlin Zhao.

Svečiai universiteto bibliotekoje susipažino su K. Semenavičiaus veikalu „Didysis artilerijos menas“. V. Jadzgevičiaus nuotraukos

K. Semenavičiaus veikalas „Didysis artilerijos menas“ titulinis lapas

Jungtinių Tautų (JT) organizacijos Tarptautinės telekomunikacijų sąjungos generalinis sekretorius Houlin Zhao rugsėjo pradžioje lankėsi Vilniaus universitete. H. Zhao viešėjo VU Fizikos fakultete, Lazerinių tyrimų centro atviros prieigos centre „Naglis“, aplankė Telekomunikacijų mokslo centrą. Generaliniam sekretoriui buvo pristatyti universiteto mokslininkų laimėjimai, kuriant naujausias belaidžių telekomunikacijų technologijas. VU rektorius prof. Artūras Žukauskas svečiui papasakojo apie pirmojo Lietuvos palydovo „Lituanica SAT-1“, kurį sukūrė VU mokslininkai, sėkmę, pristatė pagrindines universiteto plėtojamas mokslines sritis. Generalinis sekretorius, sužavėtas moderniomis VU laboratorijomis, rektoriui pasiūlė apsvaistinti narystės Tarptautinėje telekomunikacijų sąjungoje galimybę. Šiuo metu organizacijai priklauso daugiau nei 90 akademinų institucijų.

„Šis įtakingo pasaulinės telekomunikacijų organizacijos vadovo vizitas Vilniaus universitete pasitarnaus populiarinant Lietuvos telekomunikacijų mokslo laimėjimus tarptautiniu mastu, didinant Lietuvos mokslininkų žinomumą, tikimės, ir daugiau įvairių tyrimų, projektų“, – sakė rektorius prof. A. Žukauskas. Tarptautinė telekomunikacijų sąjunga yra specializuota Jungtinių Tautų institucija. Ji įkurta kaip Tarptautinė telegrafo sąjunga 1865 m. Paryžiuje. Jau beveik 145 metus sąjunga koordinuoja pasaulinį radijo ryšio spektro naudojimą, skatina tarptautinę kooperaciją satelitų orbitų pasirinkimo atžvilgiu, prisidėjo prie komunikacijų sistemos tobulinimo besivystančiose pasaulio šalyse.

Sąjungos būstinėje Ženevoje, kur stovi labiausiai mokslui nusipelnusių asmenybių

biustai, norima įamžinti ir žymiojo Lietuvos mokslo atstovo, VU auklėtinio, daugiapakopių raketų ir raketinės artilerijos idėjų pradininko K. Semenavičiaus atminimą. H. Zhao specialiai apžiūrėjo XVII a. išleistą garsųjį veikalą „Didysis artilerijos menas“, kurio autorius dėl novatoriškumo pateko į žymiąją „Britų enciklopediją“.

Minėta Kazimiero Semenavičiaus knyga (lot. *Artis magnae artilleriae pars prima*) buvo išleista Amsterdame 1650 m. Autorius tuo metu jau buvo atsakęs karinės tarnybos ir atsidėjęs mokslui. Šiame veikalė pirmą kartą mokslo istorijoje iškėlė daugiapakopės raketos ir raketinės artilerijos idėją, pateikė daugiapakopės raketos brėžinių. Rašydamas apie artileriją ir kitus ginklus, nepropagavo karo, nes laikė jį didžiausia žmonijos nelaime.

Knyga greitai susilaukė pripažinimo ir buvo išversta į prancūzų, vokiečių, anglų, olandų, danų ir lenkų kalbas. Veikalą, kuriame yra 305 puslapiai teksto ir 206 iliustracijos (daugiausia brėžiniai) sudaro penki skyriai. Pirmasis skyrius skirtas patrankų kalibrui, jų konstrukcijai ir pritaikymui, antrajame nagrinėjama parako ir kitų artilerijoje naudojamų medžiagų technologija. Trečiasis skyrius, pavadintas „Apie raketas“, yra įdomiausias ir vertingiausias, jame aprašyti svarbiausi autoriaus atradimai: raketos aukščio ir jos reaktyvinių tūtos pločio santykis, daugiapakopė raketa, raketų stabilizavimas sparneliais, raketų baterija, t. y. nuosekliojo jungimo daugiapakopė raketa. Knygoje aprašyta daugiau kaip dvidešimt paraku užtaisomų raketų pavyzdžių, išnagrinėta jų gamyba ir savybės.

Paskutiniuose dviejuose knygos skyriuose apibendrinti karui ir pramogai

skirtos pirotechnikos laimėjimai. Svarbu tai, kad K. Semenavičius (kai kuriuose šaltiniuose įvardijamas kaip Simonavičius) aprašymuose viską pagrindė matematiniais skaičiavimais ir fizikos dėsniais. Šiame veikalė pirmą kartą apibendrinti karybos pasiekimai, aprašyti galimi artilerijos technikos ir sprogmenų technologijos patobulinimai. Ne veltui K. Semenavičius minimas tarp žymiausių pasaulio mokslininkų ir išradėjų, pralenkusių savo laiką. Jis daugiau kaip dviem šimtais metų aplenkė kitus reaktyvinio judėjimo tyrėjus ir kosminės technikos kūrėjus. Jo knyga kelis pastaruosius šimtmečius buvo viena dažniausiai nagrinėjamų, deja, jo paties vardas ir kilmė šių dienų pasaulio historiografijoje nepelnytai užmirštama. Todėl Tarptautinės telekomunikacijų sąjungos siekis įamžinti jo atminimą bent iš dalies atitaisys skriaudą, padarytą Lietuvos mokslo istorijai.

Parengta pagal VU Informacijos ir ryšių su visuomene skyriaus pranešimą. Duomenis apie K. Semenavičiaus veikalą turinį pateikė VU bibliotekos darbuotoja Sonda Rankelienė.

Pirmieji žingsniai
J. Jasaičio nuotr.

ŠIAME NUMERYJE

Mokslininkas, pralenkęs savo laiką ● 1 p.

Pasaulio lietuvių bendruomenė apie pilietybės išsaugojimą ● 2 p.

Valstybei strategiškai svarbiems klausimams atsakyti pasitelkti užsakomieji moksliniai tyrimai ● 3 p.

Absurdo šokiai ant parako statinės ● 3 p.

Stiprėja Vilniaus universiteto tarptautinis pripažinimas ● 4 p.

Universitetų klasterio idėja ● 5 p.

Profesoriaus Stepono Ašmonto jubiliejus ● 6 p.

Klaipėdos universiteto jubiliejus ● 7–8 p.

Politikai dalijasi idėjomis su mokslininkais ● 9 p.

Dainų švenčių idėjos kūrimo pėdsakais ● 10 p.

Naujoje Rūtos Šepetys knygoje apie užmirštus istorijos puslapius ● 11 p.

Lietuvos kultūros paveldo puoselėjimas išeivijoje ● 12 p.

PASAULIO LIETUVIŲ BENDRUOMENĖS VALDYBOS PAREIŠKIMAS DĖL PLANUOJAMO DVIGUBOS PILIETYBĖS REFERENDUMO

2015 m. rugpjūčio 27 d.

PLB valdyba nepritaria LR Vyriausybės sprendimui dėl dvigubos pilietybės referendumo

2015 m. rugpjūčio 19 d. LR Vyriausybė priėmė sprendimą sutikti su Teisingumo ministerijos siūlymu pritari grupės Seimo narių iniciatyvai kitų metų spalio 9 d. kartu su Seimo rinkimais surengti privalomąjį referendumą dėl Konstitucijos 12 straipsnio pakeitimo. PLB Valdyba (toliau – PLB) džiaugiasi kad LR Vyriausybė pripažįsta pilietybės klausimo svarbą ne tik emigravusiems, bet ir jų artimiesiems bei politikams Lietuvoje, ir ieško būdų šį klausimą spręsti, tačiau pasiūlytam Vyriausybės sprendimui rengti referendumą nepritaria.

PLB mano, kad konkretus pilietybės išsaugojimo klausimas nėra susijęs su bendruoju dvigubos pilietybės institutu ir visiškai atitinka Konstitucijos 12-ajame straipsnyje minimus „atskirus atvejus“, todėl nėra būtinybės keisti Konstituciją referendumu. Tai gali būti išspręsta papildant Pilietybės įstatymą. Mūsų kaimynai latviai šį klausimą jau išsprendė prieš dvejus metus, dvigubą pilietybę suteikdami buvusiems tremtiniais ir jų palikuonims, šiuo metu gyvenantiems

kitose šalyse, taip pat latviams, turintiems NATO, Europos Sąjungos ar Europos laisvosios prekybos sutarčiai priklausančių šalių pilietybę. Išimties tvarka, Latvijos pilietybę suteikta keliasdešimčiai tūkstančių latvių kilmės asmenų Australijoje, Brazilijoje ir Naujojoje Zelandijoje. Pilietybę gaus ir užsienyje gimę, bet kitos šalies piliečiais pripažinti latvių vaikai, jeigu ją turės bent vienas iš tėvų.

PLB pabrėžia, kad ji pritarė 2016 m. referendumui tik tuo atveju, jei būtų įgyvendintos visos trys PLB XV Seimo rezoliucijoje įvardintos sąlygos: pakeistas Referendumo įstatymas, įvestas saugumą užtikrinantis internetinis balsavimas ir pasiektas visų parlamentinių frakcijų susitarimas. Neįgyvendinus šių sąlygų, referendumas turėtų būti rengiamas ne anksčiau kaip 2019 m. kartu su savivaldybių tarybų arba Prezidento rinkimais.

Nors Vyriausybė ir pritarė Teisingumo ministerijos parengtai naujai formuluotei, kuria siūloma papildyti Konstitucijos 12 straipsnio 2 dalį, garantuojant Lietuvos Respublikos piliečiams teisę pagal kilmę išsaugoti Lietuvos pilietybę įgijus kitos valstybės pilietybę, bet puikiai supranta, kad įstatyminės referendumo laimėjimo sąlygos labai griežtos ir yra būtinas labai aktyvus piliečių dalyvavimas bei vieningas pritarimas. PLB prašo LR Seimą

pakeisti Referendumo įstatymą, sudarant galimybes Konstitucijos 12 straipsnio pakeitimą referendume priimti įprasta įstatymų priėmimo tvarka, t. y. pritarus daugiau kaip pusei piliečių, dalyvavusių referendume, bet ne mažiau nei 1/3 piliečių, turinčių rinkimų teisę ir įrašytų į rinkėjų sąrašus.

PLB, matydama, kaip Seime lėtai svarstomi ir rengiami įstatymų projektai, abejoja, kad įmanoma iki kitų Seimo rinkimų tinkamai pasirengti referendumui. PLB sutinka, kad tai būtų gera proga įvesti ir išbandyti internetinį balsavimą kaip papildomą balsavimo priemonę, ypač patogią Lietuvos piliečiams užsienyje išreikšti savo valią, o sėkmingas tokios sistemos įdiegimas paneigtų nepagrįstas abejones dėl kibernetinio saugumo.

PLB abejoja, kad dėl išvardytų priežasčių ir laiko stokos tai pavyks, todėl prašo prigimtinės pilietybės teisės klausimą (ir išvykusiems po 1990 m. kovo 11 d. bei užsienyje gimusiems jų vaikams) spręsti ne milijonus Lietuvos valstybės biudžetui kainuojančiu ir galbūt neįvyksiančiu referendumu, bet taisant įstatymus.

PLB pastebi, kad, svarstant 2006 metų Pilietybės įstatymą, Konstituciniam Teismui nebuvo pristatyta prigimtinės pilietybės teisė ir ji nebuvo svarstyta. Nebuvo svarstytas ir prigimtinės pilietybės savano-

riško atsisakymo klausimas. Atsižvelgiant į tai, kitus Konstitucijos straipsnius galbūt būtų galima keisti ne referendumu, bet įstatymais, kuriuos galėtų priimti dar šios kadencijos Seimas.

PLB ragina LR Seimą ir Prezidentę nepritarti Vyriausybės siūlymui rengti referendumą. Taip būtų išvengta ir šiuo metu realios rizikos, susijusios su Rusijos valstybės vykdoma priešiška politika Baltijos valstybių atžvilgiu, ir sutaupytos milžiniškos valstybės biudžeto lėšos.

PLB pasisako ne už neribotą dvigubą pilietybę, bet už prigimtinės pilietybės išsaugojimo teisę. Esame viena nedaloma tauta, nesvarbu, kur gyventume ir kokią pilietybę turėtume. Jeigu norime mažinti emigraciją, sugrąžinti lietuvius į Lietuvą, kad jie pasijaustų reikalingi Tėvynei, turime jiems suteikti galimybę išsaugoti prigimtinę pilietybę. Taip paskatinsime užsienyje gyvenančius lietuvius saugoti ir perduoti kitoms kartoms lietuvių, pajusti pareigą protėvių žemei, ir nenukirsime lietuviškų šaknų išeivijos kartoms visiems laikams.

Pagarbiai,
Pasaulio Lietuvių Bendruomenės valdybos vardu
Dalia Henke
Pasaulio Lietuvių Bendruomenės pirmininkė

Rengiamos nuostatos dėl atvirosios prieigos prie mokslo rezultatų

Lietuvos mokslo taryba pradeda rengti nuostatas dėl atvirosios prieigos prie mokslo rezultatų, gautų valstybės lėšomis finansuojant mokslinius tyrimus. Iki metų pabaigos vyksiančiose atvirose diskusijose ir konsultacijose su mokslo bendruomene ir mokslo politikos formavimo institucijų atstovais bus gryninami principai, tapsiantys Lietuvos atvirosios prieigos prie mokslo rezultatų politikos pagrindu. Lietuvos mokslo tarybos pirmininkas prof. Dainius H. Pauža teigia: „Nuostatos atspindi nacionalinio mokslo atvirosios prieigos patirtį, todėl aiškinantis, kas atvirojoje prieigoje yra šaliai svarbiausia, būtinas aktyvus visų mokslo politikos dalyvių įsitraukimas. Siekdami užtikrinti nuostatų atitikimą šalies mokslo savitumui ir sustiprinti galimybes taikyti geriausią tarptautinę praktiką, kviečiame mokslo bendruomenę ir suinteresuotą institucijų atstovus teikti siūlymus, kokie atvirosios prieigos aspektai turėtų atspindėti nuostatose.“

Atviroji prieiga yra šiuolaikinė mokslo plėtros kryptis, atsiradusi reaguojant į nuolat augančias publikavimo ir prenumeratos kainas, pavėluotą mokslo rezultatų prieigą ir stiprėjančias moralines nuostatas, kad viešosiomis lėšomis finansuotų tyrimų rezultatai turi būti laisvai prieinami ne tik mokslininkams, bet ir visuomenei. Atvirosios prieigos talpyklų archyvavimo registro ROARMAP duomenimis, pasaulyje yra registruota 651 atvirosios prieigos nuostata, nusakanti, kaip jas pateikusių šalių ar jų institucijų siūlymu yra pasiekiami

mokslo darbai: publikacijos ir duomenys. Daugiausia nuostatų – 356 – registruota Europoje, 146 – Šiaurės Amerikoje, 65 – Azijoje, 38 – Okeanijoje ir 11 – Afrikoje.

„Siekiamo susisteminti ir apibrėžti laisvą prieigą prie valstybės lėšomis finansuotų mokslinių tyrimų rezultatų ir galimybes naudotis jais tam, kad šalies mokslininkų darbai būtų lengviau pasiekiami ir labiau matomi. Turime įvertinti, kokie rezultatai, kaip ir kur jie turėtų būti saugomi, kad naudą gautų tiek mokslininkai, tiek visuomenė, tiek valstybė“, – teigia prof. D. H. Pauža. Preliminarų nuostatų projektą dėl atvirosios prieigos prie Lietuvos mokslo tarybos finansuojamų mokslinių tyrimų rezultatų planuojama paskelbti jau rudens pradžioje. Nuostatas tikimasi patvirtinti šių metų pabaigoje.

Kaip teigia Lietuvos mokslo tarybos Humanitarinių ir socialinių mokslų komiteto pirmininkė prof. prof. Rūta Petrauskaitė, rengiant nuostatas ketinama pasinaudoti turimais finansiniais instrumentais ir konsultuotis su partneriais užsienyje bei atsižvelgti į praktinius pasiūlymus, kaip formuoti tokią politiką, kad ją būtų galima efektyviai įgyvendinti. Taryba dalyvauja Europos Komisijos projekte PASTEUR4OA, skirtame koordinuoti formuoti Europos Sąjungos šalių narių atvirosios prieigos politiką, ir planuoja preliminarų nuostatų projektą aptarti Rytų Europos regionui skirtame seminare, vyksiančiame spalio 29–30 d. Budapešte.

Europos Komisija 2012 m. liepos 17 d. rekomendacijose dėl prieigos prie mokslinės informacijos ir jos išsaugojimo skatina šalis nares sukurti ir įgyvendinti nacionalinę politiką bei kas dvejus metus pranešti apie veiksmus, kurių imtasi kuriant ir tobulinant atvirosios prieigos nuostatas. Atvirąją prieigą palaiko ir propaguoja tokios organizacijos kaip UNESCO, Europos mokslo taryba, asociacija „Mokslo Europa“ ir kitos organizacijos.

Pagal apibrėžimą atviroji prieiga (angl. *Open Access*) yra nevaržoma ir vartotojui

nemokama prieiga prie mokslinių straipsnių, tyrimų duomenų, konferencijų pranešimų ir kitos publikuotos bei nepublikuotos medžiagos. Ši samprata kinta apimdamą visą mokslinę informaciją: mokslui reikalingus duomenis, jų infrastruktūras, edukacinę literatūrą, mokslo darbų bibliografiją, nerenzuotą mokslinę literatūrą. Lietuvos mokslo taryba yra Lietuvos atvirosios prieigos veiklas koordinuojanti institucija. Daugiau informacijos – http://www.lmt.lt/lt/atviroji_prieiga.html.

MOKSLO RENGINIAI

Šiuolaikinė užmiesčio vizija

8-oji Jono Prano Aleksos tarptautinė mokslinė konferencija įvyks 2015 m. rugsėjo 25–26 d. Šiaulių universiteto centrinėje bibliotekoje (Vytauto 84). Konferencijos tikslas: telkti įvairių mokslo sričių atstovus, tyrinėjančius atokesnių ir kaimiškujų vietovių raidą. Svarbiausi kasmet rengiamų konferencijų bruožai: tarpdisciplininės mokslinės diskusijos tęstinumas ir galimybių koordinuoti įvairiose institucijose vykdomus tyrimus paieška.

Konferencijoje planuojama organizuoti šias sekcijas: 1) užmiesčio (žemo urbanizacijos lygio ir neurbanizuotų vietovių socioekonominės plėtros kryptys); 2) žemdirbystės, gyvulininkystės ir gamtos saugos aktualijos; 3) užmiesčio vietovių

sociokultūrinės situacijos pokyčiai; 4) socialinės inovacijos – naujos galybės kaimo bendruomenėms (išvažiuojamasis Lietuvos mokslų akademijos Agrarinės ekonomikos ir kaimo sociologijos sekcijos užsiėmimas); 5) jaunųjų užmiesčio raidos tyrėjų sekcija.

Konferencijos dalyviai registruojasi Šiaulių universiteto Socialinių mokslų fakulteto svetainėje: www.smf.su.lt. Nuorodos: Mokslas-Konferencijos-J.P. Aleksos konferencija-Registracija. Teirautis el. paštu kptc@smf.su.lt arba telefonais: darbo: +370 41 590 412; mobilus: +370 699 689 47.

Parengta pagal konferencijos organizatorių pateiktą informaciją

REDAKTORIAUS SKILTIS

Absurdo šokiai ant parako statinės

Prof. dr. Jonas Jasaitis

Pradžioje daugiau kaip septyni dešimtmečiai, kai pasaulyje buvo sustabdytas Antrojo pasaulinio karo košmaras. Sakoma, kad prie gero greitai priprantama. Europoje baigia užaugti jau trečioji karta, neišivaizduojanti, ką reiškia bandyti išgyventi siaučiant mirties uraganui. Tiesa, ir po 1945-ųjų tai vienur, tai kitur plyksnelėdavo nauji karo židiniai, bet jie nebeapimdavo tokių didžiulių teritorijų, kai sunku besurasti žemės lopinėlių, ant kurio nekrinta bombos, virš kurio nešvilpia kulkos, nekrinta nužudytieji, neklykia sunkiai sužeistieji. Bet buvo tęsiami vienintele, „nenugalima nugalėtoja“ apskelbtos kariaunos vadeivų bei jų suramstyčių ir į valdžią patupdytų marionetinių režimų nusikaltimai Vengrijoje, Čekijoje, Vokietijoje, užgrobtose Baltijos valstybėse. Tų nusikaltimų aukų skaičius kartais pasiekdavo kelis šimtus, o kartais ir keliolika tūkstančių. Kiek iš viso nužudyta jau po pasaulinio karo įvairiuose „lokaliuose konfliktuose“, niekas dar nesuskaičiavo.

Tačiau praeidavo kelios savaitės, kartais – keli mėnesiai ir vėl įsivyravdavo bent šokia tokia ramybė. Tiesa, dar daugiau kaip dešimtmetį Lietuvoje niekas nežinojo, kada ir kur pasirodys kerzinišais batais apautų ir iš kažkurio imperijos krašto atvežtų kareivių „garnizonai“, kada prie nakties tyloje skendinčios sodybos prisėdins sribų ar kokiais nors „vaduotojais“ apsimetusių banditų gauja, surinkta iš visuomenės atmatų. Švaistydami ginklais, lakstys šie „liaudies gynėjai“ aplink pirkios sienas, daužys langus, lauš duris, o įsiveržę klupdys ant aslos iš miego išplėštus vaikus, lįs į komodas ir spinteles, griebes viską, kas atrodys bent kiek vertinga, ką galima pasisavinti, suryti ar pusvelčiui parduoti. Kaip turėjo jaustis žmonės, jau kitą rytą pamatę vietinėje turgavietėje stribo giminaitę ar sugulovę, pardavinėjančią pagrobtus jų drabužėlius, apavą ar kuklius, bet su ilgamete giminės istorija susijusius, per visokias negandas išsaugotus šeimos papuošalus?

Kartą tokioje situacijoje atsidūrė ir mano artimieji. Tėtis, turguje pamatęs parduoti siūlomą jo paties vos prieš kelias dienas nusipirktą, bet praėjusią naktį atimtą švarkelį, jau buvo begriebiš plėšikų bendrininkę už sprando, bet persigandusi mama spėjo jį sulaukyti įspėdama, kad kerštaujantys niekšai netrukus gali visą šeimą išžudyti. Ir taip palaipsniui įsivyravo tokia nuostata, kad jei iškentėsi, lyg nieko nepastebėtum, jei nuolat stengiesi parodyti, kad niekur nesikiši, tai gal pavyks pergyventi ir tų košmariškų naktų laikotarpį.

Tikros ramybės, žinoma, nebuvo per visą okupacijos penkiasdešimtmetį, bet pastovumo iliuzija pamažu formavosi. Daugelis susitaikė su mintimi, kad imperijai nepaspriešinsi, o nespriešindamas gal ir neužkliūsi naujojo režimo prievaidams. Apie daugelį pasipriešinti bandžiusių ir režimo sunaikintų arba sugniuždytų buvo nuožmiai nutylima, nuolat kartojant apie tariamą „partijos ir liaudies vienybę“. Nuolat skleidžiama demagogija tampa panaši į tikrovę, juo labiau kad susipažinti su kitokia tikrove nėra galimybės. Ne be pagrindo į sovietizmo gniaužtus nepatekusios pasaulio dalies atstovai šį režimą pavadino geležine uždanga. Kad tas režimas supūs iš vidaus, kad net uoliausi jo augintiniai pradės kalbėti apie „socializmo su žmogišku veidu“ kūrimą, viešumą ir „pervarkas“, nedaug kas tikėjo. O ir apie tai, kaip gyvename mes, tos uždangos atskirti nuo likusio pasaulio, jo atstovai, taip pat nedaug težinojo, ir, tiesą sakant, nelabai mumis domėjosi. „Mes“ ir „jie“ iš tikrųjų reiškė visiškai skirtingą gyvenimą, taisyklę, papročius, vertybių sistemą.

Jokia paslaptis, kad net prasidėjus Atgimimui, tik nedaugelis, gyvenusių kitoje uždangos pusėje, suprato, kokia sovietinio režimo prigimtis, kokiomis nuostatomis vadovaujasi mus valdantieji ir, pagaliau, kas šiuo metu iš tikrųjų pas mus vyksta. Tuo ir galima paaiškinti kai kurių vakariečių pasišaipymus, esą kaip čia atrodytų, jei koks nors Teksasas ar Kalifornija pradėtų reikalauti nepriklausomybės ir reikštų užmačias išstoti iš JAV. Lankantis Jungtinių Amerikos Valstijų, Graikijos, Portugalijos universitetų

tarptautinių ryšių programas kuruojančiuose padaliniuose, ne kartą teko matyti jų vadovų kabinetuose ne tik Gorbačiovo, bet ir Markso bei Engelso ar net Lenino portretus, reklamuojamas buvusios Rytų Vokietijos komunistinės propagandos centrų programas. Skaitant strateginio valdymo kursą Egėjo (Aegean) universitete, auditorijoje pašokęs vyriokas puolė muštis į krūtinę ir aiškinti, kad esąs aktyvus vietinės kompartijos narys, šventai tikintis „komunizmo idealais“, kuriuos įgyvendinus esą išnyktų visos blogybės ir visoje planetoje įsiviešpatautų tikras rojus. Išgirdęs pasiūlymą apsilankyti Sibire ir susipažinti su „Gulago“ sistema, jis iš pradžių nieko nesuprato, o paskui niekaip nenorėjo patikėti, kad tokia sistema galėjo egzistuoti.

Kai JAV lietuvių Rūta Šepetytė parašė knygą apie sovietinius okupuotų valstybių gyventojų trėmimus, ne vienas leidėjas atsisakė priimti rankraštį motyvuodamas, kad esą tokio buko sadizmo apskritai negalėjo būti. Vėliau, knygą išspausdinus, kai kurie skaitytojai ją palaikė liguistos fantazijos autorės sukurtu siaubo romanu, kiti įrodinėjo, kad čia viskas perdėta ir sutirštinta, o trečią pavartę pareiškė, kad tai jų neliečia ir nedomina. Esą kažkas panašaus „tolimoje praeityje“ ir „kažkur“ vyko, bet dabar nebevyksta, todėl nėra jokio reikalo apie tai kalbėti.

Bet štai jau antras dešimtmetis, kai Rusiją užvaldžiusi grupuotė, nieko nepasimokiusi iš, deja, visai netolimos praeities, puoselėja iliuziją atkurti sovietinę imperiją. Imperinės vizijos ne tik aptarinėjamos, bet ir bandoma jas įgyvendinti. Moldova, Gruzija, Ukraina, provokacijos prieš kitas nepriklausomybę atkūrusias valstybes. Krymo užgrobtas ir tuoj pat sekęs „juridinis“ agresijos įteisėjimas, organizuojant fiktyvius „referendumus“ ir „rinkimus“, kuriant marionetines regionines ir savivaldos institucijas, galvotrūkiškais priiminėjant Dūmoje sprendimus, įforminančius naujų karinių avantiūrų vaisius. Visa tai lydėjo ir tebedydi isteriška propagandinė kampanija, sukurpta pagal primityviausius „pats muša – pats rėkia“ scenarijus. Pagaliau, jau ir ciniškai pareiškiama pasauliui: „Taip, mes visa tai suplanavome ir įvykdėme. Jei pasaulis būtų pasipriešinęs, mes buvome pasiruošę jį šantažuoti branduoliniu ginklu.“

Toliau apsimetinėti dėl Krymo nebėra reikalo. Kol Antrojo pasaulinio karo pamokas pamiršusi, tiksliau sakant, jų deramai ir neišmokusi, dabartinė daugelio valstybių vadovų karta kažką neriškiai mekena apie tarptautinius įsipareigojimus, agresoriaus komandos atstovai lyderių ir nugalėtojų pozomis toliau posėdžiauja tarptautiniuose forumuose, kurių tikslas – užkirsti kelią karinėms avantiūroms. Jie net kartais pasirašinėja taikos susitarimus, kurių visai nesiruošia vykdyti. Jie aiškina, kad sunkioji karinė technika ne iš atkuriamos imperijos arsenalų atvežta, o neva vietinių šaltkalvių pasigaminta. Įrodinėjama, kad be skiriamųjų ženklų Ukrainos regionus užplūdę kariškiai esą kažkokie mistiniai „žalieji žmogeliukai“, savanoriškai padedantys kažkieno skriaudžiams tėvynainiams. Savimi didžiuodamiesi jie jau atvirai pliauškia apie „hibridinį“ karą, kuriame lyg ir nebeaišku, kas su kuo kovoja. Fašistiniais metodais aneksuodama kaimyninės valstybės teritorijas ir žaisdama tūkstančių žmonių gyvybėmis, niokodama kaimyninės valstybės kelius, tiltus ir pramonės objektus, ši komanda užpultuosius vadina fašistais arba siekiančiais atkurti fašizmą. Pagaliau ši komanda įsako savo įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžios institucijoms „patikrinti“... ar galima rasti „teisinius“ pasiteisinimus planuojamoms naujoms avantiūroms.

Tačiau tai – ne Rusijos siekiai. Nė vienai Rusijos dabartinio ar būsimojo kareivio motinai nereikia, kad jos sūnus grįžtų karste iš kažkieno suplanuotų avantiūrų. Nė vieno kareivio tėvui nereikia, kad jo sūnus žudytų kitų valstybių gyventojus, bandydamas įgyvendinti jo paties valstybę užvaldžiusių karinių nusikaltėlių planus. Ne, tai ne Rusijos karas, juo labiau – ne rusų tautos. Prisiminkite kažkada populiarią dainą „Ar nori Rusija kariauti?“ Tai V. Putino klikos užmačios, stumiančios pasaulį prie naujo pasaulinio karo bedugnės. Karo, kurio košmarišką pasekmę net numatyti neįmanoma.

LIETUVOS MOKSLO TARYBOS PRANEŠIMAS

Valstybei strategiškai svarbiems klausimams atsakyti pasitelkti užsakovieji moksliniai tyrimai

Lietuvos mokslo taryba pradeda finansuoti skubius taikomojo pobūdžio mokslinius tyrimus valstybei ir visuomenei strategiškai svarbiais klausimais. Pagal šiais metais pradėtą vykdyti reikminių tyrimų projektų priemonę konkurso būdu atrinkti pirmieji tyrimai, kuriais valstybė siekia per maksimaliai trumpą laiką gauti taikomaisiais moksliniais tyrimais pagrįstus sprendimus ekonomikos, propagandos ir informacijos saugumo, krašto apsaugos ir kitais šalies vidaus bei užsienio politikos plėtros aspektais.

Tvarką, kaip gauti finansavimą ir atlikti naujo tipo valstybės užsakomuosius tyrimus, Lietuvos mokslo taryba parengė, reaguodama į augantį poreikį įvairiose valstybės politikos srityse aktyviau taikyti taikomųjų mokslinių tyrimų rezultatus ir mokslininkų praktines rekomendacijas. „Tai visiškai nauja mokslo konkursinio finansavimo schema, pritaikyta dinamiškiau panaudoti mokslo potencialą itin aktualių valstybės problemų sprendimuose. Jos esmė – sudaryti galimybę suinteresuotoms institucijoms užsakyti trumpalaikius taikomuosius mokslinius tyrimus pagal neatidėliotinai spęstinių problemų temas ir netrukus naudotis tyrimų rezultatais“, – teigia Lietuvos mokslo tarybos pirmininkas prof. Dainius H. Pauža.

Konkurso laimėtojai pripažinti 9 projektai, jiems iki 2016 m. pabaigos bendrai skirta beveik 495 tūkst. eurų. Tyrimai vyks pagal penkias iš aštuonių konkursui institucijų suformuluotų temų: „Dezinformacija ir propaganda visuomenės informavimo priemonėse ir kultūrinėse veiklose Lietuvoje“, „NVS ir ES Rytų partnerystės šalių užsienio politikos raida Lietuvos, NATO ir ES šalių atžvilgiu“, „NVS ir ES Rytų partnerystės šalių ekonominė ir politinė situacija: viešoji nuomonė, žiniasklaida ir demokratijos plėtros modeliai“, „Informacinių technologijų sprendimai Lietuvos kariuomenei“, „Skaitmeninių vaizdų analizės tobulinimas robotų aplinkos suvokimui gerinti“.

Konkursai šiems tyrimams atrinkti apima du etapus. Pirmame tyrimus atlikti pretenduojančios mokslo ir studijų institucijos teikia trumpą tyrimo aprašymą, numatydamos tyrimo pagal pateiktą temą kryptį, kokie tikėtini tyrimo rezultatai, kaip mato tyrimo eigą ir valdymą. Iš atitinkamų mokslo ir valstybės valdymo sričių sudarytos ekspertų grupės kolegialiai sprendžia, kurios iš pateiktų idėjų geriausiai atitinka formuluojamą poreikį, galimų sprendimų realų pritaikomumą. Atrinktų projektų autoriai kviečiami dalyvauti antrame konkurso etape ir teikti išsamiąsias paraiškias. Pasak prof. D. H. Paužos, reikminių tyrimų projektai iš esmės skiriasi nuo kitų valstybės užsakymu vykdomų tyrimų. Jiems atlikti numatyta perpus mažiau laiko, nei paprastai jo skiriama mokslinių tyrimų projektams, siekiant kuo didesnės tyrimų praktinės naudos, temas jiems teikia ir vertinime dalyvauja tyrimų rezultatus taikysiančios institucijos, o tai, kaip bus taikomi rezultatai, prižiūres specialieji ekspertų komisija.

Atsižvelgiant į taikomųjų mokslinių tyrimų poreikį skirtingose valstybės valdymo ir politikos srityse, rudėnį numatoma skelbti antrą reikminių tyrimų konkursą. Daugiau informacijos Mokslo programų skyriaus vyr. specialistė dr. Gražina Adamonytė tel. (8 5) 236 0500, el. paštas grazina.adamonyte@lmt.lt

Geriausių pasaulio universitetų sąrašė VILNIAUS UNIVERSITETAS priartėjo prie 500-tuko

CERN direktorius akseleratoriui bei technologijoms Frédéricas Bordry. V. Jadzgevičiaus nuotr.

Pausiniame universitetų reitinge „QS World University Rankings“ Vilniaus universitetui skirta aukšta vieta: tarp 501–550 pozicijų. Pernai šiame reitinge Vilniaus universitetas buvo tarp 551–600 geriausių pasaulio universitetų. „Kylantys universiteto reitingai įrodo, kad einame teisinga linkme: artimiausiu metu siekiame būti tarp 400 stipriausiųjų pasaulyje. Vis dėlto svarbiausia ne reitingai. Mūsų prioritetas yra stoti į vieną gretą su pirmajais Europos universitetais, todėl siekiame, kad Vilniaus universitetas būtų kokybiškiausias ir geriausias visose sri-

tyse“, – sakė Vilniaus universiteto rektorius prof. Artūras Žukauskas.

Rektorius pabrėžė, kad kuo toliau, tuo sunkiau reitinguose užimti geresnes ar išlaikyti tas pačias pozicijas, nes reitingų populiarumas didėja, o kai kurios valstybės savo universitetus remia net ir finansiškai. Pavyzdžiui, Japonijos vyriausybė pernai paskelbė skirianti šalies universitetams nuo 1,6 iki 3,8 milijono JAV dolerių per metus, kad tik jie patektų į geresnes reitingų pozicijas. Mūsų valstybinėje švietimo strategijoje konkrečių priemonių, skatinančių Lietuvos uni-

versitetus gerinti savo įvaizdį pasaulyje, pasigendame.

Šiais metais Vilniaus universitetas puikiai įvertintas pagal vienam dėstytojui tenkantį studentų skaičių ir pagal šį kriterijų reitinge užima aukštą 231 vietą. Kitas labai svarbus vertinimo kriterijus – darbdavių atsiliepimai, kurie parodė, kad Vilniaus universitetas yra vertinamas ne tik kaip geriausia aukštojo mokslo institucija Lietuvoje, jis pasauliniame kontekste tarp kitų garsių universitetų užima net 396 vietą.

Šiomet pasaulio universitetų reitingo pirmajame trejetuke atsidūrė Masačusetso technologijos institutas, Harvardo universitetas (abu JAV) ir Kembridžo universitetas (JK). Kiti trys Lietuvos universitetai – Kauno technologijos universitetas, Vilniaus Gedimino technikos universitetas ir Vytauto Didžiojo universitetas – dalijasi žemesne nei 701 vieta. „QS World University Rankings“ rezultatai sudaromi vertinant akademinę reputaciją, reputaciją tarp darbdavių, santykį tarp studentų ir dėstytojų, citavimo indeksą, užsienio dėstytojų dalį ir užsienio studentų skaičių.

Vilniaus universitete lankėsi CERN atstovai

Rugsėjo pradžioje Vilniaus universitete viešėjo Europos branduolinių tyrimų organizacijos (CERN) direktorius akseleratoriui bei technologijoms Frédéricas Bordry ir atstovas ryšiams su šalimis ne narėmis Christophas Schaeferis. Susitikime su VU rektoriumi prof. Artūru Žukausku jie aptarė bendradarbiavimo galimybes ir diskutavo

apie potencialią Lietuvos narystę vienoje reikšmingiausių pasaulio mokslo institucijų. C. Schaeferis pasakojo, kad procedūra, kol šalis, pareiškusi norą, tampa asocijuotąja nare, užtrunka gana ilgai, tad šiais metais, net ir labai norint, to padaryti Lietuvai nepavyktų. Valstybėje, siekiančioje narystės CERN, turi būti aukštas mokslinis, techninis ir pramonės potencialas, atitinkamas mokslinis įdirbis dalelių fizikos srityje, reikalinga nuolat šioje srityje dirbanti mokslininkų grupė ir stipri Vyriausybės politinė valia.

Siek tiek anksčiau VU mokslo prorektorius prof. Rimantas Jankauskas teigė, kad valstybės narės mokslo institucijos gali dalyvauti CERN vykdomuose eksperimentuose, naudoti šių eksperimentų duomenis, šių šalių įmonės gali dalyvauti skelbiamuose viešuosiuose pirkimuose. Lietuvai patrauklios yra studentų ir mokyklų mokytojų lankymosi CERN laboratorijose programos. „Gerų fizikos mokytojų rengimas – VU prioritetas, tad CERN siūlomos švietimo ir mokslo populiarinimo programos galėtų dar labiau sustiprinti ilgametį mokslinį VU ir CERN bendradarbiavimą“, – sakė rektorius prof. A. Žukauskas.

Kitas CERN delegacijos vizitas Lietuvoje numatomas spalį. Vasarą VU rektorius prof. A. Žukausko vadovaujama Lietuvos delegacija lankėsi CERN. Kartu su juo vyko ir VU mokslo prorektorius prof. R. Jankauskas bei Matematikos ir informatikos fakulteto prodekanas dr. Linas Bukauskas.

VU mokslininkai aiškinasi Švč. Trejybės bažnyčioje aptiktų palaikų paslaptis

Rugsėjo 14 d. buvo pristatyti Vilniaus universiteto mokslininkų komandos Vilniaus Švč. Trejybės bažnyčioje jau savaitę vykdomi greta pagrindinio altoriaus esančioje kriptoje rastų palaikų tyrimai. Manoma, kad šioje vietoje palaidoti XVII–XVIII a. vienuolių, žymių parapijiečių ir bažnyčios geradarių palaikai. Istorijos fakulteto Archeologijos katedros vedėjas prof. Albinas Kuncevičius teigė, kad jau iškelta ir nufotografuota 12 karstų, o darbai vyksta toliau. Nutarus sutvarkyti pastatą, Kultūros paveldo departamento ir Švč. Trejybės bažnyčios atstovai kreipėsi į VU specialistus, vildamiesi, kad jie identifikuos palaidotus asmenis. Vėliau tikimasi žmones perlaidoti. „Paaikškėjo, kad būta vandalizmo atvejų. Palaikų perlaidojimas padės juos iki galo apsaugoti ir mes iš tikrųjų galėsime pasakyti „Ilsėkitės ramybėje“, – kalbėjo VU mokslo prorektorius prof. Rimantas Jankauskas.

Istorijos fakulteto doktorantas Martynas Jakulis, ištyręs apie 630 XVII–XVIII a. vilniečių testamentų, aiškino, kas galėjo būti palaidoti kriptoje. „Pavyko nustatyti keletą žmonių, kurie savo paskutinės valios vykdytojus ipareigojo juos palaidoti Švč. Trejybės bažnyčioje. Iš šaltinių taip pat matyti, kad tų kriptų galėjo būti ne viena“, – sakė jis. Tikėtina, kad atrasti palaikai priklauso turtingiesiems unitų konfesinės bendruomenės nariams – valdančiajam miesto elitui, pirkliams, bazilijonų ordino nariams. Iš testamentų ir kitų šaltinių paaiškėjo, kad bažnyčia buvo svarbi ne tik unitams, bet ir katalikams bei stačiatikiams, kurie remdavo vienuolius ir jų globojamus varguolius.

Švč. Trejybės bažnyčia – unikalus sakralinis, istorinis ir

architektūros paminklas. Šios vietos istorija susipynusi su Trijų Vilniaus kankinių (šv. Antano, Jono ir Eustachijaus), šventojo kankinio Makarijaus, šv. Juozapo gyvenimais ir atminimu. Tai, ko gero, daugiausia šventųjų menanti vieta Lietuvoje. Dabartinė mūrinė bažnyčia funduota 1514 m. kaip padėka už pergalę prieš Maskvą Oršos mūšyje (2014 m. minėtas bažnyčios 500 metų jubiliejus). XVII a. greta bažnyčios besikūręs bazilijonų vienuolynas tapo įtakingu katalikų ir stačiatikių unijos idėjos sklaidos centru.

Parengta remiantis „VU naujienų“ pranešimais

Lietuvos banko ir Vilniaus universiteto tyrimų centras

Izabelė Švaraitė

Lietuvos banko ir Vilniaus universiteto įkurtas Tyrimų centras suformavo perspektyvių talentingų mokslininkų komandą ir pradeda aktyvią veiklą. Tyrimų centrui keliami ambicingi tikslai: atlikti tarptautinius mastu pripažintus mokslinius tyrimus, sprendžiančius aktualias bankininkystės ir finansų srities problemas, skleidžiančius pasaulyje pripažintų universitetų gerąją praktiką ir keliančius taikomųjų tyrimų lygį Lietuvoje. „Tyrimų centras sulaukė itin didelio susidomėjimo – į jį pretendavo beveik pusantro šimto mokslininkų iš pripažintų pasaulio universitetų ir tyrimų centrų. Rugsėji prie Tyrimų centro prisijungė trys perspektyvūs mokslininkai jau ėmėsi konkrečių darbų, susijusių su rizikos valdymu, naujų finansinių produktų analize, šešėline ekonomika, fiskaline politika“, – sako Lietuvos banko valdybos narys Marius Jurgilas.

Patrickas Grüningas į Vilnių atvyko iš Frankfurto Goethe's universiteto SAFE (angl. Sustainable Architecture of Finance in Europe) tyrimų centro. Finansų mokslų daktaro laipsnį turinčio P. Grüningo ekspertinė sritis – rizikos valdymas, DSGE (angl. Dynamic Stochastic General Equilibrium) modeliai ir turto įkainojimas. Matthias Weberis iki šiol dirbo Eksperimentinės ekonomikos ir politikos sprendimų priėmimo tyrimų centre, priklausančiame Amsterdamo universitetui. Jo specializacija – viešoji ir politikos ekonomika, makroekonomika, elgsenos ir eksperimentinės ekonomikos sritys. Zsuzsa Munkácsi magistro diplomą įgijo Kembridžo universitete, ekonomikos mokslų daktaro laipsnį netrukus ginsis Europos universitetiniame institute Florencijoje. Labiausiai ją domina viešoji, darbo rinkos ir demografijos bei šešėlinė ekonomika. Savo tyrimus ji atliko Tarptautiniame valiutos fonde bei Vokietijos centriniame banke.

Vilniaus universiteto vicerektorius prof. Rimantas Jankauskas pažymėjo, kad teorinės žinios ir Lietuvos banko sukaupta praktinė patirtis yra geras derinys ir moksliniams tyrimams, ir studijoms. „Naudos turėsime visi – ir mokslininkai, ir studentai. Labai svarbu, kad gyvas bendravimas ir ryšiai tarp mokslo ir praktikos gaivina ekonominę mintį, prisideda prie ekonominio raštingumo plėtojimo“, – sako R. Jankauskas. Bendrą tyrimų centrą įsteigė Lietuvos bankas ir Vilniaus universitetas sutarė kartu vykdyti bendrus mokslinius projektus, rengti bendrus seminarus, konferencijas, mokslo publikacijas, keistis gerąja mokymo, praktinės ir mokslinės veiklos patirtimi bankininkystės ir finansų srityse. Siekiamos šių tikslų, šalys numato konsultuotis, teikti viena kitai metodinę bei praktinę pagalbą, skatinti specialistų mainus ir atstovų dalyvavimą mokslinėse konferencijose, seminaruose ir kituose renginiuose, kuriuose aptariami abiem šalims aktualūs šalies ekonomikos ir finansų sritis klausimai.

Parengta pagal Vilniaus universiteto Informacijos ir ryšių su visuomene skyriaus pranešimą

Svarstoma universitetų klasterio idėja

Atsižvelgdama į studentų skaičiaus mažėjimą ir lig šiol nepakankamą studijų ir mokslo kokybę bei neefektyvų infrastruktūros išteklių panaudojimą Lietuvos universitetuose, Švietimo ir mokslo ministerija (ŠMM) pritarė Vytauto Didžiojo universiteto (VDU) rektoriaus prof. Juozo Augučio pasiūlytam universitetų bendradarbiavimo modeliui – įsteigti universitetų klasterį, kuriame dalyvautų VDU, Lietuvos edukologijos ir Šiaulių universitetai. Diskutuojama ir su Klaipėdos universitetu. Klasteris yra atviras, todėl ateityje ir kiti universitetai galės prisijungti.

Švietimo ministrė Audronė Pitrėnienė tikina, kad ministerija skatins ir palaikys universitetų tarpusavio bendradarbiavimą, aktyvesnį tokių klasterių kūrimą. „Aukštojo mokslo padėtis netenkina nei pačių universitetų, nei valstybės intereso. Šių metų priėmimas dar kartą aiškiai parodė problemas: žema priėmimo kartelė, daug smulkių ir nepaklausių studijų programų, tų pačių programų dubliavimas keliose aukštosiose mokyklose. Turime visi kartu – ministerija, rektoriai, akademinė bendruomenė – rasti racionalių sprendimų, kaip pakeisti tokią padėtį, užtikrinti aukštą studijų kokybę ir apsaugoti mažesnius universitetus nuo vegetavimo“, – tvirtino ministrė.

Mokslas – gambiausiems

VDU rektoriaus teigimu, Lietuvoje universitetai lig šiol nereikalingai kovoja tarpusavyje, kai galėtų stiprinti jėgas populiarindami Lietuvos, kaip mokslo šalies, įvaizdį pasaulyje, kartu bendradarbiaudami ir stengdamiesi pritraukti studentus iš užsienio. Universitetų rektorių manymu, to pasiekti padėtų aukštųjų mokyklų jungtiniai klasteriai ir jų jungtinės studijų programos, kurioms būtų taikomi bendri, aukšti

standartai. Visa tai sumažintų žmogiškųjų – finansinių ir infrastruktūrinių – išteklių išskaidymą tarp kelių universitetų (jie būtų koncentruojami pagal universitetų specializacijas), išlaikytų didžiausią studijų prieinamumą Lietuvos jaunimui ir suaugusiesiems, o svarbiausia – užtikrintų aukščiausių studijų kokybę. „Jungtiniuose klasteriuose studijuoti stotų tik gambiausi, o studijų dalykus dėstyti geriausi savo sričių Lietuvos ir tarptautiniai profesionalai“, – akcentuoja J. Augutis. Pirmiausia klasteris būtų taikomas humanitariniams ir socialiniams mokslams, jo nariai universitetai siūlytų jungtines studijų programas, kurias įgyvendintų dalimis – pagal tai, kokioje srityje kuris universitetas turi aukštesnę studijų kompetenciją.

Mažins studijų programų skaičių

Jungtiniuose aukštųjų mokyklų klasteriuose planuojantys dalyvauti universitetai, turintys panašių studijų programų, turės rasti būdų jas jungti ir studijas organizuoti bendrai, pirmiausia, siekiant aukštos kokybės. Jungtiniuose klasteriuose iš pradžių būtų stojama ne į konkrečią specialybę, bet į studijų kryptį grupę. Pavyzdžiui, stojama į socialinius mokslus ir tik po dvejų metų renkama konkrečiai socialinių mokslų specialybė. „Tokia praktika egzistuoja Vakarų universitetuose, kur aukštasis mokslas vykdomas būtent *artes liberales* principu. Tokių universitetų pagrindinis išskirtinumas – gebėjimas kitaip organizuoti studijas, mokslo tyrimus, bendruomenės gyvenimą. Pagrindinė laisvųjų menų idėja – galima ir reikia ne tik studijuoti pagrindinį studijų dalyką, bet ir būti neatitrūkusiam nuo įvairių kitų sričių: kultūros, gamtos, menų, kalbų mokymosi, visa tai padeda geriau įsitvirtinti darbo rinkoje ir įgyti skirtingų kompetencijų, kurios

suteikia pranašumą prieš kitus“, – aiškina J. Augutis. VDU rektoriaus teigimu, bus siekiama Lietuvoje oficialiai įteisinti *artes liberales* studijų sistemą, pagal kurią veiks visi jungtiniuose klasteriuose dalyvaujantys universitetai.

Siūlomus pokyčius universitetams vertina teigiamai

Šiaulių universiteto rektoriaus prof. dr. Donato Jurgaičio teigimu, tikimasi, kad jungtinis klasteris bus naudingas ir padės efektyviau spręsti dabartines problemas Lietuvos aukštojo mokslo sistemoje. „Jungtinės studijų programos ir dvišalės sutartys ŠU nėra naujas dalykas, jų turime ir dabar, doktorantūra Šiaulių universitete vykdoma bendrai su kitais universitetais. Reaguodami į mažėjantį studentų skaičių ir siekdami kelti kokybę, tokį modelį sąmoningai perkeliame ir į bakaluro bei magistrantūros studijas“, – apie pokyčius pasakoja ŠU rektorius, kuris tikisi, kad klasteryje efektyviau bus tvarkomi ne tik žmogiškieji ir finansiniai ištekliai, bet ir visų svarbiausia sukuriama palankesnė sąlyga motyvuotiems studentams įgyti žinių ir palaikyti mokslo ir studijų plėtrą Lietuvos regionuose.

Panašios nuomonės laikosi ir Lietuvos edukologijos universiteto (LEU) laikinai pavaduojantis rektorius prof. dr. Aivas Ragauskas, kurio teigimu, LEU prioritetinga sritis – švietimas. Tikimasi, kad kartu dirbdami klasterio nariai svariai prisidės prie proveržio Lietuvos socialinių ir humanitarinių mokslų srityje įgyvendinimo, studijų ir tyrimų kokybės bei konkurencingumo didinimo. „Derindami savo misijas ir strateginius tikslus, bendrų vertybių vedini, šio universitetinio tinklo nariai turėtų padėti lygiateisiais pagrindais efektyviau išnaudoti kol kas Lietuvoje pakankamai fragmentuotą

studijų ir mokslo potencialą, mažinti iracionalią konkurenciją, kuri sąlygoja studijų ir mokslo programų dubliavimą, bendrai naudoti infrastruktūrinius išteklius, didinti horizontalų dėstytojų, mokslininkų ir studentų mobilumą“, – teigia A. Ragauskas.

Priėmimas jau nuo 2016 metų

Universitetų klasteris veiks sudarant jungtinę veiklos sutartį tarp jame dalyvaujančių aukštųjų mokyklų, kurios visos bus lygiateisės. Klasteriui vadovaus jo taryba, prioritetingais pagrindais sudaryta iš klasterio narių atstovų. VDU rektorius pabrėžia, kad jungiamasis į klasterį nekeičia universiteto juridinio statuso. Universitetai klasteryje gali dalyvauti tiek pagal atskiras programas, tiek ir pagal jų grupes. Artimiausiu metu bus sudaryta bendra Švietimo ir mokslo ministerijos ir naujame universitetų klasteryje pageidaujančių dalyvauti atstovų darbo grupė, kuri aiškiai apibrėžtų tokio klasterio sudarymo ir veikimo principus.

Jungtinis klasteris turėtų padėti spręsti mažų, bet valstybei ir visuomenei reikalingų studijų programų įgyvendinimo klausimus, kurti jungtines studijų programas, bendrai vykdyti mokslo tyrimų programas ir projektus, plėtoti jungtines doktorantūras, kartu leisti mokslo žurnalus. Planuojama, kad jau nuo 2016 m. bus pradėtas studentų priėmimas į klasterio universiteto programas, o nuo 2017 m. vykdomos ir bendrauniversitetinės dvejų metų studijos pagal *artes liberales* sistemą. Nuo 2018 m., po dvejų metų bendrųjų studijų, studentai galės vykdyti programų specializacijoms į studijų kompetencijos centrus.

Parengta pagal VDU ir Švietimo ir mokslo ministerijos informaciją

Lietuvos mokslininkai vadovauja tarptautiniam lazerinių technologijų projektui

APPOLO projekto vadovas dr. Gediminas Račiukaitis

Fizinių ir technologijos mokslų centre (FTMC) šiuo metu įgyvendinamas tarptautinis projektas APPOLO, kurio tikslas – kurti ir testuoti lazerines technologijas pramonei. Jam vadovauja FTMC Lazerinių technologijų skyriaus vadovas dr. Gediminas Račiukaitis. Projekte dalyvauja 22 partneriai iš 9 šalių. Dar 15 naujų partnerių prie projekto prisijungė šią vasarą. Projekto įgyvendinimas truks dar dvejus metus.

2013 m. pradėtu įgyvendinti projektu siekiama sujungti mokslininkų sukauptas žinias, mokslinių tyrimų ir institutų patirtį bei lazerinės įrangos vartotojų poreikius ir kurti modernias bei pažangias technologijas lazeriais paremtai gamybai įvairioms pramonės sritims. Lazerių taikymų laboratorijos visoje Europoje yra sujungtos į vieną virtualų tinklą, kuriame sukauptos žinios ir informacija apie turimą infrastruktūrą, siekiant skatinti šių technologijų prieinamumą. „Projekto metu pasirinktos kelios specifinės lazerinių technologijų kryptys. Tai suteikia galimybių greičiau integruoti naujas technologijas ir kurti naujos kokybės plataus vartojimo produktus: nebrangius ir efektyvius saulės elementus, funkcinis paviršius, integruotus elektronikos prietaisus automobiliams ir jutiklius aplinkos stebėsenai. Šis projektas padės Europos fotonikos pramonės atstovams išsaugoti savo konkurencingumą ir patekti į naujas nišas pasaulinėje rinkoje. Manoma, kad šiais metais pasaulyje fotonikos verslas sugeneruos 335 milijardus eurų pajamų“, – projekto ypatybes atskleidė dr. G. Račiukaitis.

Įgyvendinant projektą, pirmiausia tikrinama naujausia įranga, ja naudojantis kuriamos lazerinės technologijos, išbandomas jų veiksmingumas ir patikimumas. Esminis projekto privalumas – galutiniams vartotojams, t. y. pramonės įmonėms, pateikiami išbandymus visoje technologinėje grandinėje sėkmingai praėję įrenginiai ir žinios, kaip juos efektyviai panaudoti. „Projekto vykdymo pradžioje pavyko sėkmingai suderinti partnerių interesus. Naujaisiais lazeriais galime apdoroti plonus sluoksnius elektronikai iki 100 metrų per sekundę greičiu, išrašyti metalo linijas ant sudėtingos formos paviršiu, modifikuoti spausdinimo cilindrus ir liejimo formų paviršius, pavyzdžiui, suteikiant plastikui „švelnų prisilietimo“ savybes. Koordinuodami projektą, nuolat mokomės, o svarbiausia – įgijome daug partnerių mokslo ir pramonės srityse. Konsorciame turime pramonės gigantų: „Fiat“, „Abengoa“, „Daetwyler“, „Sachsische Walzengravur“. Dar daugiau jų prisijungs šiemet. APPOLO projektas didina visos mūsų lazerininkų bendruomenės matomumą pasaulyje“, – pasakojo dr. G. Račiukaitis.

FTMC Lazerinių technologijų skyrius savo veiklą 2004 m. pradėjo nuo paprastų lazerinio mikroapdirbimo bandymų. Šiandien skyriaus veikla apima nanofotoniką, lazerių mokslą ir taikymą, optinių komponentų lazeriams kūrimą, naujų skaidulinių ir kietojo kūno lazerių projektavimą ir jų taikymą tiksliam medžiagų apdirbimui. Lietuviai visame pasaulyje garsėja kaip stiprūs lazerių srities specialistai, tad tikimasi, kad, baigus įgyvendinti APPOLO projektą, jie dar labiau įtvirtins savo lyderių pozicijas.

FTMC yra didžiausia mokslinių tyrimų įstaiga Lietuvoje. Čia vykdomi moksliniai tyrimai, skirti aukštųjų technologijų plėtrai ir žinių ekonomikos kūrimui Lietuvoje ir pasaulyje, kuriami nauji prototipai ir paslaugos bei modernios pramonės programos. Centre dirba 38 habilituoti mokslų daktarai, 268 mokslų daktarai, daugiau nei 500 mokslo tyrėjų, studijuoja 64 doktorantai. Per savo veiklos metus FTMC įvykdė daugiau nei 300 verslo užsakymų ir padėjo daugiau nei 100 įmonių įgyvendinti jų verslo tikslus.

Parengta pagal FTMC pranešimą

SVEIKINAME PROFESORIŲ STEPONĄ AŠMONTĄ

Profesorius habilituotas daktaras, fizikas, ilgametis Puslaidininkų fizikos instituto direktorius, pirmojo Lietuvoje atradimo bendraautoris, ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Komandoro kryžiaus kavaliereus, liaudies dainų mylėtojas, alpinistas... Galima būtų vardinti dar daug titulų, pareigų, nuopelnų. Kalbame apie Steponą Ašmontą, švenčiantį septyniasdešimties metų jubiliejų.

Steponas Ašmontas gimė 1945 m. liepos 28 d. netoli Klaipėdos esančiame Auksoro kaime, ūkininkų Povilo ir Barboros Ašmontų šeimoje. Žemaitijoje gyveno neilgai. 1949 m. mažąjį „nusikaltėlių“ Steponą kartu su tėvais ištrėmė į Sibirą, Krasnojarsko kraštą. Ten jis pradėjo lankyti mokyklą, kurią baigė 1962 m. Tais pačiais metais įstojo į Tomsko valstybinio V. V. Kuibyševo universiteto Radiofizikos fakultetą.

Būdamas tremtyje, S. Ašmontas ieškojo būdų sugrįžti į Lietuvą. Baigdamas studijas universitete, pasirūpino, kad vadinamąją priešdiplominę praktiką galėtų atlikti Lietuvoje, tuometiniame Mokslo akademijos Fizikos ir matematikos instituto Puslaidininkų elektronikos sektoriuje, kuriam tuo metu vadovavo dr. V. Šilalnikas. Čia jis parengė ir apgynė diplominį darbą „MOS sistemų voltamperinių charakteristikų tyrimas“. Dar būdamas studentu parodė, kad geba savarankiškai formuluoti užduotis, spręsti uždavinius ir atlikti eksperimentus. Remdamasis diplominiu darbu, parengė mokslinį straipsnį, kuris buvo išspausdintas žurnale „Lietuvos fizikos rinkinys“.

1967 m. S. Ašmontas su pagyrimu baigė Tomsko universitetą, tapo kvalifikuotu fiziku radioelektroniku. Išsiviečius laisvą diplomą, grįžo į Lietuvą, pradėjo dirbti inžinieriumi ką tik įkurtame Mokslo akademijos Puslaidininkų fizikos institute ir pasinėrė į mokslinį darbą. Tuo metu pagrindinė mokslinių tyrimų kryptis šiame institute buvo karštieji elektronai puslaidininkuose ir kietojo kūno plazmos tyrimai, kurių nenuilstantis entuziastas ir pradininkas Lietuvoje buvo prof. Juras Požela – tuometinis instituto direktorius. S. Ašmontas įsitraukė į jaunų mokslininkų grupę ir, vadovaujamas prof. K. Repšo, ėmėsi tyrinėti gradientinius reiškinius puslaidininkuose, esant krūvininkų kaitimui. Po metų jis sėkmingai išlaikė stojamuosius egzaminus į Puslaidininkų fizikos instituto dielektrikų ir puslaidininkų fizikos specialybės aspirantūrą.

Dar pirmajame savo moksliniame darbe S. Ašmontas pasiūlė sukurti nevienalytiškumą, apšviečiant dalį puslaidininkinio bandinio. Abiejose – apšviestojoje ir neapšviestojoje – bandinio dalyse sukūrus stiprų elektrinį lauką, susidaro jo gradientas, o grandinėje pastebėta elektrovara, kuri buvo pavadinta karštųjų elektronų fotogradientine elektrovara. Pirmą kartą buvo pastebėtas karštųjų krūvininkų Demberio efektas.

1971 m. S. Ašmontas kartu su bendraautoriais J. Požela ir K. Repšu „Lietuvos fizikos rinkinyje“ paskelbė straipsnį apie karštųjų krūvininkų bigradientinę elektrovarą vienalyčiame puslaidininkyje, sukūrus jame du skirtingus krūvininkus kaitinančio elektrinio lauko gradientus. Ši elektrovara buvo pastebėta tyrinėjant nesimetriškai susiaurintus bandinius. Šį reiškinį 1977 m. tuometinis SSRS Ministrų

Tarybos Valstybinio išradimų ir atradimų komitetas pripažino moksliniu atradimu, o jo autoriams įteikė diplomą, pažymėtą 185-uoju numeriu. Tai buvo pirmasis atradimas Lietuvos fizikos istorijoje. Remiantis atrastu reiškiniumi, buvo sukurti naujos rūšies diodai superaukšto dažnio elektromagnetinių bangų galiai matuoti.

1972 m. S. Ašmontas apgynė fizikos ir matematikos mokslų kandidato disertaciją „Karštųjų krūvininkų fotogradientinė ir bigradientinė evj germanyje ir silicijoje“, o 1981 m. – daktaro (dabar habilituoto daktaro) disertaciją „Karštųjų krūvininkų elektrogradientiniai reiškiniai vienalyčiuose ir nevienalyčiuose puslaidininkuose“. Vėliau dar ne vieną kartą pirmasis eksperimentiškai užfiksavo iki tol nepastebėtus reiškinius. Tyrinėdamas karštųjų krūvininkų elektrovarą stipriai kompensuotame indžio stibide, S. Ašmontas su bendradarbiu L. Subačiu mi 1981 m. pirmą kartą eksperimentiškai aptiko krūvininkų atšalimą elektriniame lauke, vėliau ištyrė magnetinio lauko įtaką krūvininkų kaitimui ir atšalimui. Kaip pasakui paaiškėjo, šie tyrimai patvirtino tai, ką teoriškai 1970 m. buvo numatę ukrainiečių fizikai Z. S. Gribnikovas ir V. A. Kočelapas. Krūvininkų atšalimo reiškinys turi ir praktinę reikšmę: sumažėja krūvininkų triukšmų temperatūra, o tai leidžia pagerinti mikrobangų ir infraraudonosios spinduliuotės jutiklių voltvatinių jautrį.

Tirdamas infraraudonosios šviesos sąveiką su nevienalyčiais dariniais, S. Ašmontas 1992 m. pirmą kartą pastebėjo fotoelektrą, atsirandančią užtvariame metalo-puslaidininkio Schottky kontakte, apšvietus jį šviesa, kurios kvanto energija yra daug mažesnė už potencialinio barjero aukštį, ir Schottky kontakte stebėjo dvifotonę ir trifotonę elektronų emisiją. S. Ašmontui vadovaujant buvo tiriamos nevienalytės Ge, Si, GaAs ir GaAl/AlGaAs sandaros, apšviestos CO2 lazerio spinduliuote, fotoelektrinės savybės. Panaudojant šių tyrimų rezultatus, buvo sukurti spartūs karštųjų krūvininkų fototranzistoriai ir infraraudonosios šviesos fotokatodas. S. Ašmontas ir A. Sužiedėlis sukūrė planarinį diodą, kuriuo galima detektuoti elektromagnetinį spinduliavimą milimetrinių ir submilimetrinių bangų diapazonuose.

Mokslinės veiklos laikotarpiu S. Ašmontas jau paskelbė daugiau kaip 300 mokslinių straipsnių, sukūrė 24 išradimus. Dabar naujos mokslinės paieškos veda atsinaujinančių energijos šaltinių, kurie, augant elektros energijos poreikiui, tampa labai aktualūs, tyrimo ir kūrimo link. Viena plačiausiai šiuo metu vystoma alternatyvios energijos šaltinių rūšis yra puslaidininkiniai saulės elementai. Tačiau jų generuojama fotoelektra yra gana brangi, todėl mokslininkai ieško galimybių sumažinti fotoelementų kainą ir padidinti jų efektyvumą. Apie 80 proc. šiandieninių fotoelementų gaminama iš silicio, bet jų efektyvumas siekia tik 16–18 proc., kai teorinė efektyvumo riba yra 31 proc. Svarbiausias veiksnys, neleidžiantis saulės elementams pasiekti šios teorinės ribos, yra perteklinė šviesos kvanto energija, kuri kaitina krūvininkus. Dėl to susidaro karštųjų krūvininkų termoelektrovara, kurios poliškumas yra priešingas fotoelektrai. Atvėsdami krūvininkai įkaitina gardelę ir tuo mažina saulės elemento

efektyvumą. Taigi šiuo metu S. Ašmontas vadovaujami mokslininkai ieško būdų, kaip sumažinti neigiamą termoelektrovaros įtaką fotoelektrai ir panaudoti karštuosius krūvininkus efektyvesniam saulės elementų funkcionavimui.

Aktyviai dirbdamas mokslinį darbą, S. Ašmontas vadovavo įvairiems tiek Lietuvos, tiek tarptautiniams projektams: buvo Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondo (LVMSF) programos projektų „Jutikliai-1“ ir „Jutikliai-2“ vadovas ir tarybos pirmininkas, vadovavo NATO programos „Mokslas taikai“ projektui „Labai aukšto dažnio elektromagnetinės spinduliuotės detektoriumi kūrimas“ ir LVMSF projektui „Nanodariniai mikrobangų ir Terahercų elektronikai“. 1989 m. S. Ašmontą išrinko Puslaidininkų fizikos instituto direktoriumi. Prasidėjo naujas, dar spalvingesnis mokslininko gyvenimo etapas, kai teko vadovauti ne tik laboratorijai, bet ir viso instituto mokslinei veiklai.

Tuo metu susikūrė Lietuvos persitvarkymo sąjūdis ir netrukus Lietuva atkūrė nepriklausomybę. Reikėjo kurti naujus mokslinių tyrimų nuostatus, naujus įstatymus ir kt. S. Ašmontas paniro į naujo mokslinio gyvenimo kūrimą, daug pastangų įdėjo kovodamas dėl mokslo institutų finansavimo. Vadovauti institutui jam teko sunkiausiais Lietuvai metais, kai, paskelbus nepriklausomybę, prasidėjo blokada, vėliau – „prichvatizacija“, o jaunimas pasuko į Gariūnus. Svarbiausias uždavinys buvo išsaugoti mokslo potencialą. 1992 m. jo iniciatyva buvo įkurta Mokslo institucijų asociacija, kurios prezidentu jis ir tapo. Taip pat S. Ašmontas buvo vienas iš Lietuvos mokslo institutų direktorių konferencijos steigėjų, o 2003 m. jį išrinko šios konfederacijos pirmininku. Šių susivienijimų įkūrimas sunkiausiais Lietuvai metais padėjo išsaugoti S. Ašmontą mokslinį potencialą ir mokslo institutų turtą, leido aktyviai dalyvauti mokslo sistemos pertvarkoje, didinti mokslo institucijų savarankiškumą, plėtoti fundamentinius ir taikomuosius mokslinius tyrimus, atsižvelgiant į Lietuvos ūkio ir kultūros reikmes, siekti, kad mokslo darbai būtų deramai finansuojami.

Tais pačiais metais S. Ašmontą iniciatyva Puslaidininkų fizikos institutas, Fizikos institutas, Teorinės fizikos ir Astronomijos institutas įsteigė ne pelno organizaciją „Mokslo ir technologijų parkas“, kuri rėmė smulkias įmones, gaminančias mokslui imlią produkciją, organizavo techninio švietimo, mokymo ir perkvalifikavimo kursus, buvo inovacinių įmonių inkubatorius. Dėl jo veiklos dabar Lietuvoje yra gerai žinomos UAB „FIMA“, „Baltijos konsultacinė grupė“, „Alltex“. S. Ašmontas buvo renkamas Krašto apsaugos ministerijos Mokslo tarybos nariu, Lietuvos mokslo tarybos nariu, Vytauto didžiojo universiteto Senato nariu, Lietuvos fizikų draugijos viceprezidentu.

S. Ašmontas yra tarptautinio žurnalo „Journal of Thermoelectricity“ redkolegijos narys, optinės inžinerijos asociacijos SPIE (The International Society for Optical Engineering) Lietuvos skyriaus prezidentas, Tarptautinės termoelektrikų akademijos (International Thermoelectric Academy) narys. Aštuonis kartus buvo tarptautinių simpoziumų „Labai spartūs reiškiniai pus-

laidininkuose“ (Ultrafast Phenomena in Semiconductors), tris – tarptautinių konferencijų „Pažangios optinės medžiagos ir prietaisai“ (Advanced Optical Materials and Devices) bei 35-osios ir 36-osios Lietuvos nacionalinės fizikos konferencijų organizacinio ir programinio komitetų pirmininkas.

S. Ašmontas aktyviai dalyvauja ir pedagoginėje veikloje. Jis paruošė 10 mokslų daktarų, skaitė paskaitas Kauno technologijos universiteto studentams, vadovavo studentų bakalauro ir magistriniams darbams. 1992 m. jam buvo suteiktas pedagoginis profesoriaus vardas. Jo iniciatyva Puslaidininkų fizikos institute buvo įkurta Mokomoji fizikos laboratorija, kurioje dirbo Valstybinio Gedimino technikos universiteto studentai.

Mokslinė S. Ašmonta veikla ne kartą buvo įvertinta premijomis, pradedant respublika premija „Elektrogradientinių reiškinų tyrimai stipriuose superaukšto dažnio elektriniuose laukuose“, vėliau valstybine premija „Elektrogradientinių reiškinų puslaidininkuose tyrimas ir jų taikymas praktikoje“. Už naujo tipo diodo sukūrimą buvo apdovanotas tuometinės SSRS Liaudies ūkio pasiekimų parodos aukso medaliu. 1999 m. S. Ašmontui su bendradarbiais už mokslo darbų ciklą „Mikrobangų ir infraraudonosios spinduliuotės sąveika su puslaidininkiais: tyrimas ir taikymas“ buvo paskirta Lietuvos mokslo premija. Už nuopelnus Lietuvos valstybei ir pastangas garsinant Lietuvos vardą pasaulyje bei padedant integruotis į pasaulio valstybių bendriją jis apdovanotas Lietuvos didžiojo Kunigaikščio Gedimino 5-ojo laipsnio ordinu (1998), Sausio 13-osios atminimo medaliu (2006), ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Komandoro kryžiumi (2009). Už mokslinę veiklą jis apdovanotas Rusijos Gamtos mokslų akademijos Nobelio premijos laureato akad. P. Kapicos sidabro medaliu. 2012 m. Lietuvos pramoninkų konfederacijos prezidiumas suteikė jam nominaciją „Profesijos riteris“. O šiemet Paryžiuje vykusiame XVI tarptautiniame termoelektros forume, kuriame dalyvavo 125 mokslininkai iš 24 valstybių, S. Ašmontas buvo apdovanotas pagrindiniu auksiniu garbės prizu už fundamentinius termoelektros reiškinų tyrimus.

Jubiliatas neapsiriboja vien mokslinė, pedagogine ir mokslo organizacine veikla. Jis – aktyvus sąjūdielis, energingai veikęs ir Sąjūdžio susikūrimo pradžioje, ir sunkiomis Sausio 13-osios dienomis, ir dabar yra Lietuvos sąjūdžio tarybos narys. S. Ašmontas užaugino penkis puikius vaikus, kurie jau seka tėvo pėdomis. Sūnus Simonas šiemet tapo tarptautinės olimpiados laureatu.

Nepaisant didelio užimtumo, prof. S. Ašmontas randa laiko aktyviam laisvalaikiui: žaidžia lauko tenisą, domisi kitomis sporto sritimis. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę ir atsivėrus sienoms, su pirmaisiais alpinistais įkopė į aukščiausią Europos viršūnę – Monblaną.

70-ojo jubiliejaus proga sveikiname profesorius habilituotą daktarą Steponą Ašmontą ir linkime energijos, sveikatos ir ištvermės įveikiant dar ne vieną viršūnę.

Kolegos

KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS švenčia įkūrimo 25-metį

Alfonsas Ramonas

Universitetui pritaikyti kareivinių pastatai. Karolio Kybarto nuotr.

Steigimosi pradžia

1990 m. spalio 5-oji yra ypatinga diena Klaipėdos universitetui. Tą dieną, praėjus tik pusmečiui po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo, Aukščiausioji Taryba – Atkuriamasis Seimas svarstė nutarimą dėl Klaipėdos universiteto įsteigimo. Kadangi buvau to neeilinio įvykio liudininkas, norėčiau pasidalinti su „Mokslo Lietuvos“ skaitytojais ypatinga nuotaika, kuri tvyrojo viso posėdžio metu.

Plenariniame posėdžiui pirmininkavo pirmininko pavaduotojo padėjėjas klaipėdietis deputatas Juozas Karvelis (buvęs Klaipėdos prekybos uosto locmanas), pagrindinis pranešėjas buvo taip pat klaipėdietis deputatas Alfonsas Žalys. Jo kalba turi išliekamąją vertę, tad visa pateikiama iš Aukščiausiosios Tarybos – Atkuriamojo Seimo stenogramų:

„A. ŽALYS. Gerbiamieji pirmininkaujantys, gerbiamieji deputatai! Dėl Klaipėdos universiteto įkūrimo buvo nueitas ilgas ir gana nelengvas kelias, trukęs daugelį metų, sprendžiant svarbius Klaipėdos kultūros, švietimo ir mokslo klausimus. Taip darydami, mes visada prisimindavome ypatingą Klaipėdos likimą mūsų tautos gyvenime, šimtmečiais atlaikant germanizavimą ir kolonizavimą, o pokario metais rusifikavimą. Kaip žinome, ilgus metus tarybinėje Klaipėdoje nebuvo aukštojo mokslo, nors nepriklausoma Lietuva suspėjo tuo reikalu nemažai nuveikti. Klaipėdai lyg ir buvo nulemta tapti tik pramoniniu miestu, žvejybos ir jūros prekybos centru daugiausia atsiunčiant specialistus iš kitų respublikų. Nereikia aiškinti tokios vienpusiškos miesto vystymosi visokeriopos žalos. Štai kodėl prieš 15–20 metų ir buvo įkurti mūsų mieste kai kurių Respublikos aukštųjų mokyklų fakultetai, kurie, be jokios abejonės, dirbo ir dirba didelį darbą, reikalingą ne tik Klaipėdai. Bet jau ne šiandien mes aiškiai supratome, kad tolesnis kiekybine prasme aukštojo mokslo ugdymas Klaipėdoje vargu ar įmanomas atskirų fakultetų pavidalu. Čia ir atsirado universiteto idėja. Sujungiant jo struktūroje dabar esamas Kauno politechnikos instituto, Šiaulių pedagoginio instituto, Dailės akademijos katedras, Respublikos Mokslų akademijos ekologinį centrą, Valstybinės konservatorijos Klaipėdos fakultetų kai kurias specialybes, turint taip pat Klaipėdos konservatorijos perspektyvą. Minėtose mokymo ir mokslo įstaigose dabar dirba 7 mokslo daktarai, 102 mokslų kandidatai, visos tos mokslo įstaigos turi tinkamas,

mums taip atrodo, patalpas ir kitas materialines sąlygas. Siūloma įsteigti mūsų krašte universitetą todėl, kad, jo steigėjų ir taip pat gausių rėmėjų nuomone, kaip tik universitetas užtikrins platesnio profilio įvairių specialybių rengimą vienoje aukštojoje mokykloje. Kaip tik universitetas turėtų atgaivinti ir pratęsti gilią buvusio Karaliaučiaus universiteto lituanistines tradicijas, praturtinti visos Lietuvos kultūrą Žemaitijos, Mažosios Lietuvos, visos Vakarų Lietuvos patirtimi. Manome, kad kaip tik tai Klaipėdos universitetas galėtų būti Lietuvos mokslo langas į Skandinavijos šalis, įgyvendinant mums taip naudingus praktinius ryšius su tomis šalimis. Manome, kad kaip tik universitetas padėtų išspręsti Lietuvos specialistų organizavimo problemas, plėstų tarptautinę prekybą ir tarptautinį turizmą, ugdytų nacionalinę prekybą ir žvejybos laivyną, ypač spręstų labai aktualias Baltijos ir Kuršių marių ekologines problemas. Pateiktame Aukščiausiosios Tarybos nutarimo projekte pirmu punktu pažymėta esminė nuostata, kad universitetas steigiamas nuo 1991 metų sausio 1 dienos jau esančių aukštųjų mokyklų ir mokslo įstaigų padalinių pagrindu.

Numatoma įsteigti tris universiteto fakultetus. Technikos fakultete bus rengiami laivų statybos, laivų energetinių įrenginių eksploatacijos, mašinų gamybos ir kitokio profilio inžinieriai, taip pat laivavedžiai. Pedagogikos fakultete mokysis būsimieji lietuvių kalbos ir literatūros, režisūros, lietuvių literatūros ir etnologijos, dizaino, ikimokyklinio ugdymo pedagogikos ir psichologijos specialistai. Gamtos ir humanitariniame fakultete – informatikos, ekosistemos analizės bei kitos specialybės.

Reikėtų pasakyti, gerbiamieji deputatai, kad dėl Klaipėdos universiteto steigimo galimybės buvo nudurbtas nemažas parengiamasis darbas, kuris suaktyvėjo prasidėjus mūsų tautos atgimimui. Prieš metus mūsų mieste vyko mokslinė konferencija tema – Klaipėdos universiteto idėjos, problemos, realijos. Šiai idėjai pritaria Sąjūdžio seimas, Lietuvos aukštųjų mokyklų Rektorių taryba, Mokslų akademija, Lietuvos mokslininkų sąjunga, Lietuvos kultūros kongresas, Mokslo ir studijų departamentas bei sudaryta ekspertų komisija. Už Klaipėdos universitetą pasisakė Aukščiausiosios Tarybos Švietimo, mokslo ir kultūros komisijos posėdyje dalyvavę deputatai. Šiomis dienomis, matyt, šis klausimas

buvo aptartas, kaip mes žinome, ir kitose mūsų Aukščiausiosios Tarybos nuolatinėse komisijose. Prieš kelias dienas tam pritarė ir Respublikos Vyriausybė. Mes suprantame, gerbiamieji deputatai, kad Klaipėdos universiteto įkūrimas – tai tik didelio, labai nelenkto darbo pradžia. Tokia aukštoji mokykla mūsų mieste būtų mokslo, dvasingumo ir lietuviybės šventovė su šiuolaikine materialine technine baze, aukščiausios kvalifikacijos darbuotojais. Labai tikime, kad, siekdami tikslo, turėsime daug pagalbininkų iš visos Lietuvos, taip pat iš pasaulio lietuvių išeivijos. Be jokios abejonės, patį didžiausią dėmesį savo miesto universitetui skirs visi Klaipėdos darbo kolektyvai, visuomenė, nes tai bendras mūsų reikalas ir bendras mūsų visų rūpestis. Prašau priimti Aukščiausiosios Tarybos nutarimą.“

Po tokios įtikinamos kalbos buvo tik keli neesminiai klausimai ir kai kurių deputatų pasisakymai, pritariantys svarstomo nutarimo projektui. Deputatas Aloyzas Sakalas, aptardamas universiteto politinį, kultūrinį, ekonominį aspektą, pažymėjo humanistinių tradicijų stiprinimą uostamiestyje įsteigus universitetą. Klaipėdietis deputatas Stasys Malkevičius atkreipė dėmesį, kad „šis universitetas turi turėti tokį profilį, kad jis būtų orientuotas į jūros pramonės specifiką ir į žemaičių krašto specifiką“. Aukščiausiosios Tarybos Pirmininko pavaduotojas Bronius Kuzmickas pridėjo dar vieną argumentą: „Jeigu Lietuva orientuojasi į nedideles Vakarų Europos šalis (Skandinavijos, Beniliksų šalys), tai mes turėtume organizuoti ir panašią aukštojo mokslo sistemą. Tose šalyse tiek mažiau nei vienam milijonui gyventojų yra vienas universitetas.“ Deputatas Lionginas Šepetys paminėjo, kad neseniai gavo didelio mecenato Mykolo Žilinsko laišką, kuriame šis rašė, kad svajoja apie tą laiką, kai Klaipėdoje bus įkurtas universitetas, kuriam jis net ir pavadinimą pasiūlė – Kristijono Donelaičio universitetas.

Po tokių pasisakymų Aukščiausiosios Tarybos nutarimas „Dėl Klaipėdos universiteto“ buvo priimtas plovimais: 87 deputatai balsavo „už“, niekas nebalsavo prieš, susilaikiusių taip pat nebuvo. Žodis buvo suteiktas Klaipėdos miesto tarybos pirmininkui Vytautui Čepui:

„Gerbiamasis pirmininke, gerbiamieji deputatai, nuo Kovo 11 akto jūs ir mes

kartu žengėme ne vieną žingsnį Europos link. Tačiau šiandien, matyt, jūs žengėte patį didžiausią žingsnį. Už tai jums visų Klaipėdos miesto gyventojų vardu ir, matyt, visos Lietuvos gyventojų vardu tariau nuoširdžiai ačiū. (Plovimai) Klaipėdos tautodailininkai yra išaudę juostą, kurioje užrašyta „Klaipėdos universitetas“. Leiskite šią juostą įteikti gerbiamajam Pirmininkui Vytautui Landsbergiui. (Plovimai)“

Vytauto Landsbergio atsakymas taip pat turi išliekamąją vertę ir prisideda prie bendros plenariniame posėdyje buvusio nuotaikos perteikimo: „Gerbiamieji kolegos, šiandien džiugi diena ne tik Klaipėdai, bet ir Lietuvai. Mes įsteigėme ne tik dar vieną aukštąją mokyklą, dar vieną universitetą, mes įsteigėme ypač svarbų universitetą ypatingos svarbos vietoje, kurioje Lietuvos Respublika tęsia nepriklausomos Lietuvos Respublikos, 1923 m. atgavusios Klaipėdą amžinam suverenumui, darbą. Turime tęsti to krašto vystymą, integraciją, vienybę su visa Lietuva. Jau senesniais laikais, prieš keliolika metų buvo pastangų humanitarizuoti Klaipėdą, pernelyg industrinį, pernelyg technišką miestą. Daug kas prisidėjo prie to, kad Klaipėdoje atsirastų įvairių aukštųjų mokyklų arba jų filialų. Vienoje iš jų ir man teko dirbti keletą metų. Džiaugiuosi dėl to, ką mes šiandien vieningai nutarėme. Sveikinu Klaipėdos miestą, sveikinu Lietuvos jaunimą, kuris, manau, ne vien iš Klaipėdos krašto ir Žemaitijos trauks į šį naują šviesos ir mokslo židinį. O dabar noriu pasirašyti tą aktą ir simboliškai įteikti jį Klaipėdos miesto vadovams. (Plovimai)“

Priimto nutarimo tekstas buvo toks:

„Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba nutaria:

1. Įsteigti nuo 1991 m. sausio 1 d. Klaipėdos universitetą Klaipėdoje esančių aukštųjų mokyklų ir mokslo įstaigų padalinių pagrindu.

2. Įpareigoti Lietuvos Respublikos Vyriausybę iki 1991 m. sausio 1 d. išspręsti Klaipėdos universiteto steigimo organizacinius klausimus.

3. Pavesti Švietimo, mokslo ir kultūros komisijai bei Mokslo ir studijų departamentui prie Respublikos Vyriausybės iki 1990 m. gruodžio 1 d. pateikti tvirtinti Klaipėdos universiteto laikinąjį statutą Lietuvos Respublikos Aukščiausiajai Tarybai.“

KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS švenčia įkūrimo 25-metį

Universiteto burlaivis „Brabander“. Jūračio Liachovičiaus nuotr.

■ Atkelta iš 7 p.

Mokslo ir studijų įstatymas tuo metu dar nebuvo priimtas, todėl kitu Aukščiausiosios Tarybos nutarimu laikinąjį Klaipėdos universiteto statutą buvo pavesta patvirtinti Vyriausybės nutarimu. Steigimosi pradžia nebuvo lengva, nes ne visi aukštųjų mokyklų ir mokslo įstaigų padaliniai sutiko jungtis į naują universitetą – teko pradėti dirbti tik su Šiaulių pedagoginio instituto Klaipėdos ikimokyklinio auklėjimo fakultetu ir Kauno politechnikos instituto Klaipėdos fakultetu, iš kurių buvo suformuoti 3 fakultetai. Lietuvos Respublikos Seimas tik 1995 metais priėmė nutarimą „Dėl Lietuvos muzikos akademijos ir Klaipėdos universiteto reorganizavimo“, kuriuo prie Klaipėdos universiteto prijungė Lietuvos muzikos akademijos Klaipėdos muzikos ir teatro pedagogikos institutą. Tais pačiais metais Seimas patvirtino jau ne laikinąjį Klaipėdos universiteto statutą.

Po 25-erių metų

Nemaža dalis Klaipėdos universiteto steigimosi metu išsakytų linkėjimų ir vizijų tapo tikrove. Tai vienintelis klasikinis universitetas Vakarų Lietuvoje. Jis turi 6 fakultetus, mokslinį Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutą, aktyviai kuria Jūrinių tyrimų atviros prieigos centrą. Universitetas gyvuoja, plečiasi, yra žinomas toli už Lietuvos ribų. J misija iš esmės išliko tokia, kokia buvo numatyta steigimo metu: vykdyti jūrinės problematikos mokslinius tyrimus ir studijas, skatinti Vakarų Lietuvos regiono plėtrą, stiprinti Lietuvos dalyvavimą formuojant Baltijos jūros regioną.

Klaipėdos universiteto simboliu tapo universiteto burlaivis – gafelinė rėjinė škuona „Brabander“, pastatyta Nyderlanduose 1977 m., renovuota 1995 m., įsigyta 2006 m. Tai didžiausias Lietuvoje 36 m ilgio, 6 m pločio po viso pasaulio vandenį galintis plaukiojantis burlaivis. „Brabanderyje“ studentai atlieka jūrinę praktiką, mokslininkai jį naudoja hidrologijos ir povandeninės archeologijos ekspedicijoms.

Be Vilniaus ir Klaipėdos universitetų,

joks kitas Lietuvos universitetas negali pasididžiuoti pastatais – senais architektūros paminklais. Klaipėdos universitetas turi 6 graakščius per 200 metų išlikusius neogotikinio stiliaus vokiečių kareivinėms 1904–1907 m. statytus pastatus. Vėliau juose buvo įsikūrusios prancūzų, lietuvių, rusų kariuomenės. Be to, universitetui priklauso dar vienas Lietuvos architektūrinis kultūrinis objektas – Pedagogikos fakulteto pastatas, kuriame nuo pat pastatymo 1908 m. visą laiką veikė pedagogos rengiančios institucijos. Kareivinių virsmas universitetu prasidėjo nuo 1993 m., kai iš Lietuvos išsikraustė sovietų kariuomenė. Dabar buvusioje militarizuotoje zonoje puikuoja auditorinis korpusas „Studendas“, modernus Klaipėdos mokslo ir technologijų parko pastatas, 2014 m. pabaigoje studentų miestelyje buvo pradėta 170 vietų A energetinės klasės studentų bendrabučio I korpuso statyba. Šioje teritorijoje numatyta pastatyti ne tik kelis studentų bendrabučius, bet ir auditorinius, laboratorinius korpusus, naują biblioteką.

2008 m. viduryje Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtino „Integruoto mokslo, studijų ir verslo centro (slėnio) Lietuvos jūrinio sektoriaus plėtrai programą“. Šios programos paskirtis: sukurti jūrinių žinių ekonomikos branduolį – sudaryti glaudesnės jūrinio mokslo, studijų ir verslo sąveikos sąlygas. Klaipėdos universitetas yra pagrindinis to „Jūrinio slėnio“ programos vykdytojas. Vienas iš brangiausių (beveik 10 mln. eurų vertės) „Jūrinio slėnio“ programos objektų buvo Klaipėdos universiteto mokslinių tyrimų laivas, kuris buvo pastatytas „Vakarų Baltijos laivų statykloje“ ir 2014 m. lapkričio 25 d. pakrikštytas vardu „Mintis“. Laivas yra katamarano tipo, jo ilgis – 39 m, plotis – 12 m. Jis skirtas plaukioti 200 mylių nuo kranto atstumu, esant vėjo greičiui iki 20 m, o bangų aukščiui – 3,5 m. Įgulą sudaro 6 žmonės, laive vienu metu gali dirbti iki 12 mokslininkų. „Mintis“ yra sudėtinė Jūrinio slėnio branduolio kūrimo dalis. Laivas bus naudojamas tiek moksliniams tikslams, tiek kitų jūrinio sektoriaus veiklų poreikiams tenkinti: jūriniam monitoringui, žuvų išteklių

tyrimams, reagavimui į taršos incidentus ir kt., prisidės prie jūrų ūkyje planuojamų stambių infrastruktūros projektų, taip pat padės įgyvendinti ES jūrų politikos siekius valstybės mastu. Šiuo metu Jūrinio slėnio infrastruktūra vis dar aktyviai kuriamą. Prie Klaipėdos universiteto aktyviai prisideda ne tik pajūryje veikiantis Klaipėdos mokslo ir technologijų parkas, bet jaučiama ir vietinės bendruomenės, taip pat verslo parama čia dirbantiems mokslininkams. Svarbų vaidmenį atlieka ir Ūkio ministerija, pagal kurios administruojamą ES struktūrinės paramos priemonę „Inogeb LT-2“ šiemet skirta 4,9 mln. eurų. Jūriniame slėnyje įsteigtas Jūrinių tyrimų atviros prieigos centras vienija penkias modernias laboratorijas – Jūros chemijos, Jūros ekosistemų, Jūrinių konstrukcijų patikimumo, Vandens transporto technologijų, Laivyno ir ekspedicinių tyrimų. Jose sutelkta moderni tyrimų įranga, dirba kvalifikuoti specialistai, kiekviena laboratorija gali pasiūlyti atitinkamą paslaugų spektrą. Kai kurios šio Centro paslaugos jau išvystytos iki tokio lygio, kad gali būti siūlomos verslui, kitos – aktyviai bandomos, testuojama įranga, mokomas personalas. Jau yra efektyvaus verslo ir mokslo bendradarbiavimo pavyzdžių. Bendradarbiaujant su bendrove „Geobaltic“ ir padedant Klaipėdos universiteto mokslininkams, įgyvendintas projektas „Naujos kartos trimačių seisminių geofizinių tyrimų MTTP infrastruktūros sukūrimas“. Tad ir lietuviai jau turi galimybę, taikydami 3D seisminius tyrimus, ieškoti žemės gelmėse glūdinčios naftos, skalūninių dujų, fiksuoti tektoninius lūžius ar ieškoti tinkamiausių vietų dujų saugykloms.

Iš humanitarinių mokslų sričių aktyviausiai Klaipėdos universitetui atstovauja Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutas, kurio mokslininkai yra tapę įvairių premijų (tarp jų ir Valstybinės mokslo premijos 2009 m.) laureatais. Stipri bendra su Lietuvos istorijos institutu doktorantūra ir bendradarbiavimas su Baltijos jūros regiono mokslinių tyrimų institucijoms sudarė palankias sąlygas archeologinių tyrimų plėtojei Klaipėdos universitete. Institutas yra vienas stipriausių archeologijos tyrimų centrų Lietuvoje ir rytinėje Baltijos jūros pakrantėje.

Meno studijos Klaipėdos universitete organizuojamos Menų fakultete, kuris nuo šių mokslo metų pradžios pervadintas į Menų akademiją. Šiuo metu akademijoje studijuojama pagal atlikimo meno (specializacijos: chorvedybos ir vargonininkavimo, dainavimo, fortepijono, pučiamųjų ir styginių muzikos, liaudies muzikos, džiazo ir populiariosios muzikos), muzikos pedagogikos, choreografijos, sportinių šokių, režisūros, vaidybos, vizualiųjų menų, kraštovaizdžio architektūros, kraštovaizdžio planavimo ir aplinkos dizaino, parodų ir renginių dizaino, statinių ir parkų restauravimo pagrindinių bakalaurų studijų programas. Veikia devynios magistrantūros studijų programos: choro dirigavimo, dainavimo, pučiamųjų ir styginių muzikos, liaudies muzikos, muzikos pedagogikos, fortepijono pedagogikos, dramos režisūros, choreografijos, kraštovaizdžio architektūros.

Jau keturis dešimtmečius Menų akademija aktyviai dalyvauja Klaipėdos kultūri-

niame gyvenime. Nedaug mieste meno kolektyvų, su kurių veikla nebūtų susiję Menų akademijos dėstytojai, absolventai. Vienus kolektyvus akademijos menininkai subūrė, jiems vadovauja, kituose reiškiasi kaip atlikėjai. Didelis būrys akademijos menininkų sėkmingai atstovauja Lietuvai užsienio koncertuose, koncertuose, festivaliuose.

Minėjimai, skirti Klaipėdos universiteto 25-mečiui, jau prasidėjo. Rugsėjo 23 d. Vilniuje, Lietuvos mokslų akademijoje (Gedimino pr. 3) įvyks Klaipėdos universiteto jubiliejui skirtas renginys. Rektorius prof. Eimutis Juzeliūnas apžvelgs universiteto pasiekimus ir perspektyvas. Pranešimą „Šiuolaikiniai jūros tyrimai: nuo bioįvairovės iki mėlynųjų technologijų“ parengė KU doc. dr. Zita Rasuolė Gasiūnaitė. LMA prezidento nario prof. Vlodo Algirdo Bumelio pranešimo tema – „Lietuva bioekonomikos šalis. Ar tai realu XXI amžiuje?“. Universitetas mieste: nuo metafizinio principo prie administracinės melancholijos – tokia KU doc. dr. Liutauro Kraniausko pranešimo tema. LMA narys, buvęs KU rektorius prof. Vladas Žulkus parengė pranešimą „Povandeninė archeologija šiuolaikinių mokslų kontekste“.

Mokslinių tyrimų laivas „Mintis“. (iš delfi.lt)

Klaipėdos universiteto mokslo ir meno parodą LMA Vrublevskių bibliotekoje atidarys mokslo ir meno prorektorė doc. dr. Rita Vaičekauskaitė. Parodoje eksponuojami daugiau nei 100 mokslo leidinių, kurie atskleidžia universitete plėtojamų mokslinių tyrimų, aktualių ne tik Vakarų Lietuvos regiono, bet ir šių dienų pasaulio kontekste, įvairovę. Parodos meno skyriuje eksponuojamos Menų akademijos atlikėjų sukauptos koncertų-pasirodymų afišos, architektūros, dailės ir dizaino katedros dėstytojų ir studentų akademiniai darbai.

Per dvidešimt penkerius metus mokslas ir menas universitete buvo plėtotas nuosekliai ir sparčiai. Dalydamiesi sukaupta patirtimi, universiteto atstovai džiaugiasi, galėdami parodoje pristatyti ne tik mokslinių leidinių archyvą, bet ir Klaipėdos krašto kultūrą. Spalio 5 d. Lietuvos Respublikos Seime vyks iškilmingas posėdis, skirtas Klaipėdos universiteto įsteigimo datai paminėti. Seimo I rūmų Vitražo salėje bus atidaryta Klaipėdos universiteto 25-mečio pasiekimų paroda.

Klaipėdos universitetas minės ir spalio 5-ąją, kai buvo priimtas nutarimas įsteigti universitetą, ir sausio 1-ąją – universiteto gyvavimo pradžią, ir kitų metų rugsėjo 1-ąją, kai universitetas pasitiko pirmuosius, jau Klaipėdos universiteto, pirmakursius.

„Mokslo Lietuvos“ redkolegija sveikina Klaipėdos universitetą, linki išlaikyti „laisvą mintį ir jūros dvasią“, būti mokslo forpostu Lietuvai – jūrų valstybei!

Seimo narė Rima BAŠKIENĖ:

„Ar Lietuvai svarbus istorinio įvykio – Saulės mūšio – įamžinimas?“

Pasitinkant Baltų vienybės dieną, Seime surengta Seimo narių Rimos Baškienės, Vitalijaus Gailiaus ir Almos Monkauskaitės spaudos konferencija, kurioje dalyvavo Lietuvos kultūros fondo pirmininkas Hubertas Smilgys, istorikas, Lietuvos karo akademijos dėstytojas doc. dr. Romas Batūra, architektas Algimantas Černiauskas, Lietuvos muzikos akademijos Styginių katedros profesorius Jurgis Dvarionas, architektas dr. Kazys Napoleonas Kitkauskas, Lietuvių folkloro teatro meno vadovas, režisierius Povilas Mataitis, kultūros istorikas Albinas Vaičiūnas ir kiti mokslo bei kultūros atstovai, visuomenės veikėjai.

Seimo narė Rima Baškienė, pasveikinusi visus artėjančios Baltų vienybės dienos progą, priminė, kad prieš 779 metus mūšyje Šiaulių žemėje buvo pasiekta didelės istorinės reikšmės pergalė, įrašiusi Lietuvą ir visus baltus į Europos istoriją, atvėrusi kelius Lietuvos valstybės įtvirtinimui. Parlamentarė atkreipė dėmesį, kad jau atlikta daug Saulės mūšio įamžinimo darbų. Lietuvos kultūros fondo iniciatyva dar 1991-aisiais parengta rezoliucija dėl Baltų vienybės dienos įtvirtinimo. Jos pagrindu Latvijos

ir Lietuvos parlamentai rugsėjo 22-ąją – Saulės mūšio pergalės dieną – paskelbė Baltų vienybės dieną. Šiauliuose įkurtas Baltų centras. Sudarytas Saulės mūšio įamžinimo ir memorialinio parko kūrimo komitetas. Parengta ir išleista nemažai leidinių šia tema. Saulės mūšio įamžinimo projektas įtrauktas į valstybinę Lietuvos vardo paminėjimo Tūkstančio programą. Atlikti Saulės mūšio vietovės archeologiniai tyrinėjimai, apie 60 proc. statybos darbų. 2013 m. rugsėjo 26–28 d. Šiauliuose vykusio trečiojo Lietuvos istorikų suvažiavimo dalyviai išsakė bendrą nuomonę, kad Saulės mūšio įamžinimas ir memorialo statyba privalo būti užbaigta. Seime surengti keli kultūros forumai, kurių dalyviai kreipėsi į Lietuvos Respublikos Seimą ir Vyriausybę, prašydami visokeriopai remti Lietuvos valstybės istorinio įvykio – Saulės mūšio – įamžinimą, padėti išspręsti statybos finansavimo klausimą.

Seimo narė R. Baškienė minėjo, kad 2010 m. net 90 Seimo narių savo parašais patvirtino būtinybę skirti finansavimą Saulės mūšio įamžinimo projektui. Dėl lėšų stygiaus šis projektas dar iki šiol nėra įgyvendintas. Ji kvietė visus susitelkti

bendram darbui – įgyvendinti projektą, kad Saulės mūšio įamžinimo vieta taptų patraukli ir lankytina. Seimo narys Vitalijus Gailius akcentavo projekto užbaigimo būtinybę ir kaip vieną iš galimybių įgyvendinti projektą pasiūlė pasinaudoti draugyste su Latvijos parlamentu – „Bendradarbiavimo per sieną LAT–LIT“ programa. Seimo narys atkreipė dėmesį, kad Joniškių savivaldybė, esant atitinkamam finansavimui, galėtų prisidėti 15 proc. kofinansavimo dalimi. Jis pabrėžė, kad labai svarbus yra Lietuvos Vyriausybės požiūris į šį istoriškai reikšmingą projektą.

Seimo narė, Šiaulių krašto bičiulių parlamentinės grupės pirmininkė Alma Monkauskaitė, primindama apie artėjančią Saulės mūšio 780 m. sukaktį, pasiūlė inicijuoti, kad 2016 metus Seimas paskelbtų Saulės mūšio metais. „Lietuvos valstybėje yra daug spęstinių problemų, tačiau tokių istorijos ir kultūros objektų įamžinimas turi būti prioritetas“, – kalbėjo parlamentarė. Spaudos konferencijoje aktyviai dalyvavę garbūs visuomenės veikėjai kvietė nebedelsti ir Lietuvos valstybės 100-metį pasitikti užbaigtu Saulės mūšio pergalės įamžinimu ir šio objekto pritaikymu turistinei, pažintinei, kultū-

rinei bei edukacinei veikloms. Lietuvos kultūros fondo pirmininkas Hubertas Smilgys, ypač daug nuveikęs, siekiant įgyvendinti Saulės mūšio įamžinimą, atkreipė dėmesį, kad Saulės mūšis yra kertinis akmuo mūsų valstybės pamatuose. Šio reikšmingo įvykio įamžinimo idėja plačiai aptarta su visuomene, nesutarimų nėra, todėl būtina rasti finansavimo šaltinį ir užbaigti minėtą projektą. Istorikas Romas Batūra pateikė daug istorinių faktų, kuriuos yra aprašęs monografijoje „Lietuvos pergalė Šiaulių (Saulės) mūšyje 1236 m.“, teigdamas, kad šis pasaulinės reikšmės mūšis buvo labai svarbus mūsų tautos išlikimui. Architektas Algimantas Černiauskas spaudos konferencijoje pristatė jo parengtą Saulės mūšio įamžinimo projektą ir istorinės pergalės atspindį jame. Jis minėjo jau nuveiktus reikšmingus archeologų ir istorikų darbus.

Seimo nariai sutarė, kad 2016 m. valstybės biudžeto projektui teiks pasiūlymą skirti Saulės mūšio įamžinimui užbaigti reikalingas lėšas.

Parengta pagal LR Seimo rugsėjo 17 d. pranešimą

Bepiločiai orlaiviai – kur baigiasi pramoga ir prasideda atsakomybė?

Artūras Paulauskas

Bepiločiai orlaiviai gynybos srityje naudojami jau nuo Antrojo pasaulinio karo. Augant jų populiarumui, technologijos sparčiai tobulėjo. Tačiau dabar ne vienos šalies kariuomenė pradėjo dairytis į priešingą – antidronų – sistemų kūrimą. Dronams paplitus kasdienybėje, vis daugiau jų pradėta naudoti komerciniams tikslams. Jau kelintus metus dronai muša savo populiarumo rekordus. Jie naudojami įvairiais tikslais ir tarnauja tokiose srityse, kaip fotografija, filmų gamyba, komercija, reklama ir pan. Dažnas žmogus, pastebėjęs virš galvos skraidantį droną, turbūt nesusimąsto, kokiems tikslams ši skraidyklė naudojama.

Nuo pramogų iki šnipinėjimo

Bepiločius orlaivius dažnai galime pastebėti įvairių švenčių ar renginių metu, kai fotografijos entuziastai, naudodamiesi dronais, bando iš viršaus įamžinti renginio detales. Tokios skraidyklės yra labai patogios, kadangi gali pakilti į nemažą aukštį su pritaisyta kamera ir perduoti nufotografuotus vaizdus drono savininkui. Iš aukštai darytos nuotraukos dažnai užgniaužia kvapą ir suteikia daug malonių įspūdžių, praturtina tradicinę fotografiją.

Dronai taip pat yra puikūs pagalbininkai išradiniams rinkodaros specia-

listams, kurie juos naudoja kaip mobilių reklamos plotą, taip populiarindami įmonių produkciją. Tokiais reklaminiiais dronais per renginius, šventes ar susibūrimus galima pasiekti didelę auditoriją. Yra tekę girdėti, kad reklaminiiais dronais skraidoma aplink stiklinius verslo biurų pastatus, siekiant žmonėms parodyti reklamuojamą prekę.

Dronai naudojami ir viešajam saugumui užtikrinti. Tačiau vis labiau keliama problema dėl žmogaus privatumo pažeidimų, kadangi dronų naudojimo tikslai gali būti ir ne tokie teigiami. Lietuvoje jau ne kartą dronus pastebėjo gyvenamųjų rajonų padangėse, virš individualių namų. Čia dronas gali būti pasitelktas kaip žvalgybos priemonė apžiūrėti galimą vagystės objektą. Po tokios žvalgybos daug lengviau yra išsirkinti namą apiplėšti. Tokia pasiruošimo nusikaltimams forma gali būti naudojama prie visų objektų teritorijai žvalgyti, o vėliau pasiruošti vykdyti nusikaltimus. Dronas taip pat gali būti pasitelkiamas tam tikrai informacijai rinkti, žmonėms, transporto priemonėms sekti ir daugeliui kitų nusikalstamų veikų.

Dronai jau yra sukėlę ne vieną incidentą, kurių metu vienaip ar kitaip buvo padaryta žala. Žinomas atvejis, kaip miško gesinimo operaciją pertraukė skraidantis dronas. Dėl jo ugnį gesinantis sraigasparnis turėjo stabdyti savo darbą, stengdamasis išvengti susidūrimo su neaišku kieno valdomu dronu. Visi gerai pamena, kai mėgėjo valdomas dronas nukrito JAV

Baltųjų rūmų kieme, taip sukeldamas sumaištį tarp apsaugininkų. Žinomi ir keli galimo šnipinėjimo atvejai. Didžiojoje Britanijoje neatpažintas dronas buvo pastebėtas virš gamyklos, kurioje statomi laivai Karališkajam laivynui. Prancūzijoje keli skraidantys dronai buvo pastebėti virš atominės elektrinės teritorijos.

Priemonių imasi ir kariuomenė, ir verslas

Dronai kelia grėsmę ir civilinei aviacijai. Koncernas MBDA, kuriam priklauso orlaivius „AirBus“ gaminanti įmonė, jau išbandė lazerines technologijas, kuriomis bandymu metu buvo numušami dronai. Prancūzija taip pat svarsto pasirašyti sutartį su kariuomene, kad ši kurtų technologijas, leidžiančias aptikti ir neutralizuoti dronus. Sparčiai augant susidomėjimui antidronų sistemomis, jau kuriami prototipai ir technologijos, leisiančios kovoti su nepageidaujamais dronais, juos aptikti radarais ir neutralizuoti. Pasak „The Wall street Journal“, antidronų sistemos nėra pigios, valstybėms jos gali atsieiti daugiau nei milijoną JAV dolerių. Tačiau tokiomis sistemomis jau domisi JAV, Prancūzija, Jungtinė Karalystė, Azija. Su dronų naudojimu susijusių problemų turi visos šalys. Deja, reglamentavimas nėra iki galo sutvarkytas ir tai reikalauja nemenkų teisinių diskusijų. Teisinis reglamentavimas turi nepažeisti privatumo, valstybės

ir žmonių interesų, bet kartu ir nekludinti sėkmingai komercinei veiklai.

Lietuvoje bepiločių orlaivių teisinis reglamentavimas kol kas dar žengia pirmuosius žingsnius. Civilinės aviacijos administracija 2014 metais parengė Bepiločių orlaivių naudojimo taisykles, kuriomis iš dalies reglamentuojamas dronų naudojimas, tačiau šių taisyklių nėra paimama. Būtina daugiau diskutuoti. Turi būti atsižvelgiama į bepiločių naudojimo ypatumus, kai skraidoma virš gyvenamųjų namų, didelių žmonių susibūrimų, kad būtų išvengta neigiamų pasekmių. Seime jau yra įstatymo projektas, kuris už netinkamą dronų naudojimą numato administracinę atsakomybę. Pagal Bepiločių orlaivių naudojimo taisykles, savivaldybės turi teisę nusistatyti ribas, kur dronai negalėtų skraidyti, tačiau kol kas tai vyksta itin vangiai.

Svarbu apibrėžti ir bepiločių orlaivių valdytojų atsakomybę, jei dronas naudojamas ne pagal paskirtį, o galimai nusikaltimais tikslais, pažeidžiant nustatytas taisykles. Taip pat reikia spręsti ir privatumo pažeidimo klausimą bei atsakomybę už tai. Lieka neatsakytų klausimų, kuriuos turime spręsti dabar, kai dronų naudojimas įgauna pagreitį.

Parengta pagal LR Seimo pranešimą. Autorius yra LR Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto pirmininkas

LMA VRUBLEVSKIŲ BIBLIOTEKOJE

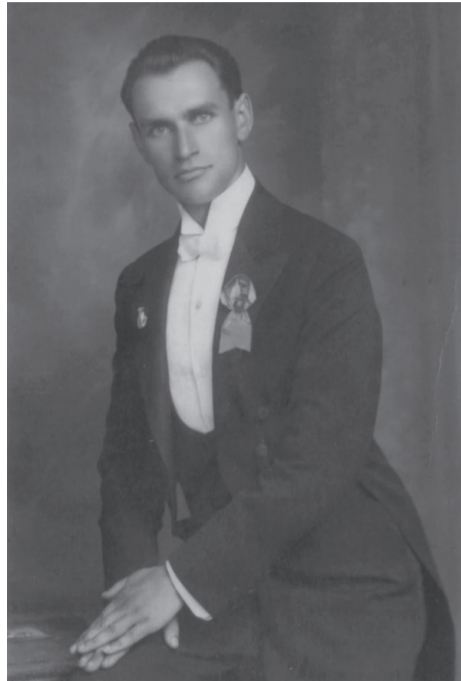
Paminėtos muziko APOLINARO LIKERAUSKO gimimo metinės

Rasa Sperskienė

2015 m. rugsėjo 10 d. Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje įvyko renginys, skirtas tarpukario Lietuvos žymaus muziko, pedagogo Apolinaro Likerausko 120-osioms gimimo metinėms paminėti. Sveikinimo žodį tarė Lietuvos Respublikos Seimo narė Irena Degutienė, kuri šiltai prisiminė mokslo metus Druskininkų muzikos mokykloje, pažymėjo išskirtinius Likerauskų šeimos nuopelnus miestui. Apolinaro Likerausko veiklos tyrėja muzikologė Jūratė Sofija Vyliūtė papasakojo apie šio garbaus žmogaus nuveiktus darbus muzikos srityje. Renginyje dalyvavusi muziko dukra Živilė Likerauskaitė-Klusienė pasidalino atsiminimais apie sunkius pokario metus. Į vakarą atvyko A. Likerausko anūkas, Druskininkų muzikos mokyklos fortepijono mokytojas Algimantas Likerauskas su dukra ir dviem anūkais, kompozitoriaus Antano Bialazaro dukros Gražina ir Danguolė. Renginį vedė Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos direktoriaus pavaduotoja mokslui dr. Rima Cicėnienė. Susirinkusieji galėjo pamatyti nuotraukas iš asmeninių Likerauskų šeimos archyvų ir Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje saugomą Apolinaro Likerausko dokumentinį paveldą. Vakara praskaidrino Hanoverio muzikos, teatro ir medijų aukštosios mokyklos studentės pianistės Onutės Gražinytės atlikti M. K. Čiurlionio ir A. Remesos kūriniai.

Apolinaras Likerauskas gimė 1895 m. liepos 15 d. Sankt Peterburge. Jo tėvas – Putilovo gamyklos šaltkalvis, buvo vienas iš Lietuvos savišalpos draugijos steigėjų, o motina – pagrindinė giesmininkė lietuviškose pamaldose. Pradinėse mokyklose Apolinaras mokėsi lenkų ir rusų kalbomis, bet su tėvais bendravo lietuviškai. 1907 m. tėvas gamykloje gavo traumą. Valdžia skyrė mažą pensiją, todėl šeima teko grįžti į 10 ha tėvų ūkį Biržų apskrityje Karklinų kaime. 1910 m. Biržuose atsidarė keturklasė miesto mokykla, ir po metų Apolinaras tapo šios mokyklos mokiniu. Ketverius metus jis mokėsi pagal sutrumpintą gimnazijos programą. Mokyklos chore Apolinaras dainavo boso partijas. 1915 m. pavasarį priartėjus karo frontui, buvo skubiai organizuoti baigiamieji egzaminai ir išduoti atestatai.

Po nesėkmingo bandymo stoti į Vilniaus kunigų seminariją, ūkininkų prašymu Apo-

Pirmosios dainų šventės dirigentas Apolinaras Likerauskas. Archyvinė nuotrauka

linaras pradėjo mokyti jų vaikus. Mokyklą įsteigė savo namuose Karklinuose. Dar organizavo kursus jaunimui gretimuose Gaižiūnuose. 1916 m. rudenį mokyklą perkėlė į Gaižiūnus, iš Deikiškių koplyčios atsivežė fisharmoniją, subūrė chorą. 1917 m. rudenį Apolinaras Likerauskas pradėjo studijas Kauno kunigų seminarijoje. Besimokant antrus metus, buvo paskirtas klierikų choro vadovu. Chorą globojo kompozitorius Juozas Naujalis, kuris pasirodymų metu ir akomponuodavo. Dėl pervargimo Apolinaras susirgo, todėl studijas seminarijoje baigė. 1921 m. buvo priimtas į Konservatorijos dainavimo skyrių. Apsigyveno prie Kauno Karmelitų bažnyčios, kurioje vadovavo chorui. Ten susipažino su choriste, būsimą žmona Adele Vaišnoraite. Ji buvo kilusi iš Utenos apskrities Tauragnų valsčiaus Šeimatis kaimo, studijavo Konservatorijoje. Deja, studijų nebaigė dėl prarasto balso po pirmojo gimdymo. Tarpukariu Likerauskai susilaukė šešių vaikų.

Kauno konservatorijoje kompozitorius Juozas Žilevičius pirmasis pradėjo kalbėti apie tautinės dainų šventės reikalingumą, tačiau 1923 m. išvažiavo į Ameriką. Tuomet organizuoti šventę ėmėsi Apolinaras Likerauskas. Būdamas konservatorijos studentu, į pasitarimą pakvietė Juozą Naujalį, Juozą Tallat-Kelpšą, Stasį Šimkų, Joną Bendorių,

A. Likerauskas – Alytaus ulonų pulko kapelmeisteris (1937 m.). Archyvinė nuotrauka

Julių Štarką, kunigus Adolfą Sabaliauską ir Petrą Marcinkevičių, Kauno burmistrą Joną Vileišį, Šaulių sąjungos, Šv. Cecilijos draugijos, Pavasarininkų draugijos, Jaunimo sąjungos atstovus. Šiam siūlymui pritarė visi. Buvo sudaryta Organizacinė dainų šventės komisija, kurios pirmininku tapo Kauno miesto burmistras Vileišis, o pirmuoju vicepirmininku – Apolinaras Likerauskas. Pirmosios Dainų dienos koncerte, įvykusiame 1924 m. rugpjūčio 23 d., Apolinaras Likerauskas dirigavo jungtiniam pavasarininkų chorui.

Baigęs dainavimo skyriaus studijas, 1925 m. Apolinaras Likerauskas buvo perkeltas į operos skyrių, kurį baigė 1927 m. Dainavo keletą operos partijų, tačiau dėl plaučių uždegimo turėjo baigti dainininko karjerą. Kadangi už studijas reikėjo mokėti, dirbo trijose mokytojų seminarijose ir Švietimo ministerijoje.

Baigęs konservatoriją, Apolinaras pasinaudojo pasiūlymu mokytojauti Biržų gimnazijoje. Neilgai ten užsibuvęs, 1928 m. persikėlė į Šiaulius ir įsidarbino mokytojų seminarijoje. Gavęs Švietimo ministerijos leidimą, įsteigė Apolinaro Likerausko Šiaulių muzikos mokyklą. 1930 m. dirigavo trečiojoje Dainų šventėje Kaune. Šiaulių muzikos mokykla veikė šešerius metus, tačiau be dotacijų neįstengė ilgiau išsilaikyti. Ją uždarius, 1936 m. Apolinaras Likeraus-

Druskininkų vaikų muzikos mokyklos mokiniai su mokytoju A. Likerausku. Archyvinė nuotr.

kas buvo pakviestas dirbti Ulonų pulko kapelmeisteriu Alytuje. Deja, prasidėjus sovietinei okupacijai, Lietuvos kariuomenė buvo reorganizuota į vadinamąją Liaudies kariuomenę ir kapelmeisteris Apolinaras Likerauskas buvo atleistas.

Nuo 1940 m. rugsėjo 1 d. jis gavo muzikos mokytojo darbą Panevėžio gimnazijoje. Netrukus įsidarbino ir ką tik įsteigtoje muzikos mokykloje bei mokytojų seminarijoje. Panevėžyje karo metais Apolinaras Likerauskas subūrė Meno mylėtojų draugiją, kuri vėliau tapo liaudies ansambliu. Meniniu lygiu šis ansamblis tuomet prilygo Jono Švedo vadovaujamam „Lietuvos“ ansambliui. Prasidėjus nesutarimams su muzikos mokyklos direktoriumi Mykolu Karka, Apolinaras Likerauskas buvo atleistas iš dėstytojo pareigų, o 1945 m. pasibaigus karui – suimtas. Kalintas Panevėžyje, Vilniuje ir 1948 m. išvežtas į Komijos autonominės respublikos lagerį. Tais pačiais metais nužudyti jo žmona ir sūnus Apolinaras, o keturios dukros ir anūkas išvežti į Sibirą.

Kadangi išleistas iš kalėjimo Apolinaras Likerauskas neturėjo teisės gyventi Lietuvoje, jis išvyko į Marių autonominę respubliką. 1955–1957 m. Joškar Olos miesto filharmonijoje dirbo su vokalistais. Antrą kartą vedė. Jo išrinktoji buvo marių tautybės pianistė Aleksandra. 1957 m. atvykusi atostogauti į Palangą, Likerauskų šeima pateko į autoįvykį, kur Likerauskas buvo sužeistas, tačiau žmona ir jauniausia dukra Aušrelė žuvo. Pasveikęs muzikas dirbo Gorno Altaisko (Altajaus Respublika) operetės vyriausiu dirigentu.

1960 m. grįžęs į Druskininkus, Apolinaras Likerauskas įsteigė vaikų muzikos mokyklą, metus jai vadovavo, o vėliau joje mokytojavo. 1963–1973 m. gyveno Frunzėje (dabar – Biškekas, Kirgizija) ir vadovavo styginių instrumentų liaudies orkestrui. Vėl grįžęs į Druskininkus, 1973–1977 m. vadovavo darbo veteranų chorui, o 1977–1982 m. – analogiškam chorui Respublikiniuose profesorių kultūros rūmuose Vilniuje. Nuo 1979 m. gyveno Antaviliuose, organizavo muzikos ir literatūros vakarus, rašė dienoraštį. Mirė 1984 m., palaidotas Antaviliuose. 2014 m. jo palaikai perkelti į Kauną.

Jaunystėje jautęs pašaukimą tarnauti žmonėms (rengėsi tapti kunigu), muzikas Apolinaras Likerauskas visą savo netrumpą gyvenimą skyrė aktyviam darbui visuomenės labui. Jo muzikinę veiklą įvertino ne vienas žymus muzikologas, apie ją duomenų galima rasti svarbiausiose enciklopedijose ir žinyuose. Renginio metu demonstruoti dokumentai rugsėjo 14–lapkričio 16 d. bus eksponuojami T. Vrublevskio skaitykloje.

Autorė yra Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriaus mokslo darbuotoja.

LR Seimo vicepirmininkė Irena Degutienė

Muziko A. Likerausko dukra Živilė Likerauskaitė-Klusienė.

Valentinos Kullikauskienės nuotraukos

Laukiame naujojo Rūtos Šepetys romano „Jūros druska“

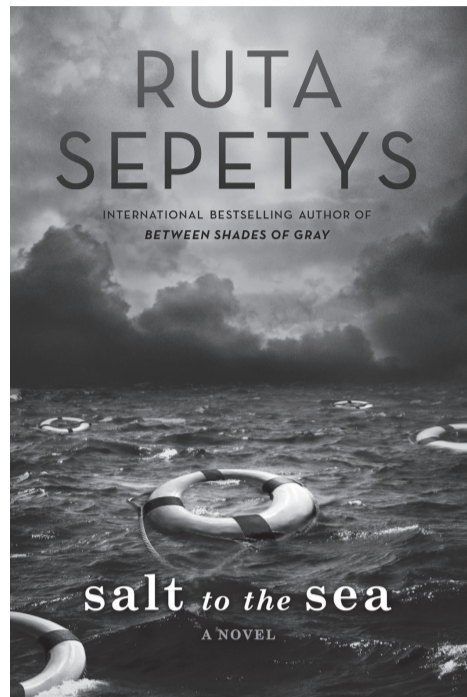
Tikimės, kad dauguma „Mokslo Lietuvos“ skaitytojų jau yra girdėję apie lietuviškų šaknų turinčią JAV rašytoją, kurios istorinis romanas „Tarp pilkų debesų“, pasakojantis apie lietuvių tremtį į Sibirą, Amerikoje pasirodęs 2011 m., tapo viena labiausiai perkamų knygų pasaulyje. Ši knyga jau per pirmuosius porą metų buvo išversta į 27 pasaulio kalbas ir išleista 43 valstybėse. Knyga, kurią spausdinti, susipažinęs su rankraščiu, atsisakė ne vienas leidėjas, motyvuodamas, kad joje aprašytų situacijų apskritai negalėjo būti, kad jos turinys per daug žiaurus, peržengiantis vadinamųjų siaubo istorijų ribas, atvėrė daugelio valstybių skaitytojams nežinomus žmonijos XX a. vidurio istorijos puslapius. Kaip pasakojo pati autorė, pakviesta apsilankyti Europos Parlamente, įvairiose valstybėse skaitytojai šią knygą suvokia labai skirtingai. Prancūzijoje ja naudojama, nagrinėjant žmogiškąją tapatybę, Jungtinėse Valstijose – aptariant drąsos ir išgyvenimo kritinėse situacijose temas, Ispanijoje – analizuojant patriotizmo, o Japonijoje – svarstant žmogiškojo orumo esmę. Rašytoja akcentavo, kad, kalbėdami apie Antrąjį pasaulinį karą, visame pasaulyje išsamiai analizuojame Hitlerio režimą, tačiau paliekame nuošalyje nė kiek ne mažiau žiaurų Stalino valdymo laikotarpį.

Rūta gimė 1967 m. lapkričio 17 d. Detroite (Mičigano valstijoje) JAV lietuvių ir amerikietės šeimoje. Ji buvo jauniausia iš trijų vaikų. Kaip nurodo rašytojos biografiniai šaltiniai, jos tėtis išvyko iš Lietuvos 1940 m., prasidėjus sovietinei okupacijai. Nemažai laiko praleidęs karo pabėgėlių stovyklose, 1949 m. jis atvyko į JAV ir po kurio laiko sukūrė šeimą. Rūta baigė Hilsdeilo (*Hillsdale*) koledžą, vėliau išvyko mokytis į Prancūziją. Ji studijavo labai įvairius dalykus: operą, tarptautinius finansus, verslo vadybą. Įgijusi magistro laipsnį ir grįžusi į JAV, ji įkūrė savo įmonę ir atstovavo daugeliui garsių JAV muzikantų ir dainininkų. Ši veikla pažymėta daugeliu JAV ir tarptautinių apdovanojimų. Ji yra kelių garsių menininkų bei labdaros draugijų tarybų, tarp jų ir Belmonto universiteto, muzikos verslo patarėjų tarybos narė.

Atsidėjusi literatūrinei veiklai, Rūta dabar gyvena Nešvilyje, Teneso valstijoje (*Nashville, TN*), tačiau labai daug keliauja, tiek pristatydama savo knygas, susitikdama su jų skaitytojais, tiek rinkdama medžiagą naujiems kūriniais. Tėvo gimtinę Lietuvą pirmą kartą aplankė 2005 m. Romano siužetas pagrįstas tikromis istorijomis, kurias jai papasakojo buvę tremtiniai. Netrukus po pasirodymo Amerikoje, ši knyga buvo išversta į lietuvių kalbą ir pasiekė mūsų plačią skaitytojų auditoriją. Knyga skirta jaunimui, kuris apie tremtinių kančias nėra net girdėjęs.

Gal kol kas šiek tiek mažiau žinomas jos romanas „Nelengvu keliu“, Lietuvoje išleistas 2013 m., taip pat skirtas jaunesiems skaitytojams. Jo pagrindinė herojė – septyniolikmetė, bandanti ištrūkti iš negarbingos namų aplinkos ir sukurti savo gyvenimą.

Naujausioje knygoje „Jūros druska“ Rūta Šepetys vėl grįžo prie istorinės – Antrojo pasaulinio karo – tematikos. Šią vasarą lankydami Čikagoje nuo 1966 m. veikiančiame Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje, kreipėmės į šio muziejaus darbuotoją Karilė Vaitkutę ir paprašė surengti interviu su vis labiau populiarėjančių knygų autore. (*Apžvalgą parengė Jonas Jasaitis*)

Karilė Vaitkutė: Jūsų naujasis istorinis romanas „Jūros druska“ knygynuose pasirodys 2016 m. vasario 9 d. Daugelis Lietuvos skaitytojų tikriausiai nekantraudami laukia šios knygos, nes vienas pagrindinių personažų bus lietuvis, o romano įvykiai klostosi baigiantis Antrajam pasauliniam karui Baltijos jūroje. Kas laukia skaitytojų šiame romane?

Rūta Šepetys: Gali būti, kad romano įvykiai atspindės kai kurių Lietuvos ir kitų Baltijos šalių skaitytojų šeimų istorijas. Veiksmas vyksta 1945 m. žiemą. Romane pasakojama apie keturių jaunų žmonių kelionę. Šie jaunuoliai buvo priversti palikti viską, kas jiems buvo brangu, ir bėgti. Norėdama, kad romane atsispindėtų įvairiuose kraštuose gyvenusių žmonių patirtis, pagrindiniais personažais pasirinkau Lietuvos, Lenkijos, Rytų Prūsijos gyventojus ir vokiečių jūreivį.

K. V.: Kokie „paslėptosios“ arba daugeliui nežinomos istorijos faktai atskleidžiami jūsų knygoje?

R. Š.: Romane persipina Rytprūsių gyventojų išvarymas iš gimtosios žemės, Gintaro kambario dingimas ir laivo „Wilhelm Gustloff“ tragedija. Šiuo laivu plaukė ir nuskendo daugiau žmonių nei „Titaniką“ ir „Lusitania“ kartu sudėjus, tačiau kažkodėl istorijoje ši tragedija pamiršta.

K. V.: Kodėl pasirinkote rašyti būtent apie „Wilhelm Gustloff“ nuskendimą?

R. Š.: Mane traukia įvykiai, kuriuose išryškėja žmogaus sugebėjimas išlikti stipriam, kovojant su sunkumais. Man labai patinka „paslėptosios“ istorijos, vilties ir laisvės temos. „Wilhelm Gustloff“ buvo vokiečių laivas, tačiau ne visi jo keleiviai buvo vokiečiai. Juo plaukė lietuviai, latviai, estai, kroatai ir kitų tautybių žmonės. Norėjau suteikti balsą tiems, kurie niekada nebeturės galimybės papasakoti savo gyvenimo istorijos.

K. V.: Sakoma, kad „istorijų rašo nugalėtojai“. Kaip randate patikimų šaltinių, kuriuose atsispindi istorinė tiesa?

R. Š.: Geriausi šaltiniai yra tikrieji liudytojai, žmonės, kurie įvykius išgyveno patys. Tokių liudininkų ar jų šeimų narių ieškau per draugus, skaitytojus, knygų parduotuves ir internetą. Jei pasiseka, gaunu jų sutikimą pasikalbėti. Taip pat kalbuosi su istorikais, savo srities žinovais ir psichologais. Prieš pradėdama rašyti „Jūros druską“, trejus metus ruošiausi: tyrinėjau, apkeliavau šešias šalis, klausinėdama žmones.

K. V.: Kodėl, Jūsų nuomone, apie tai, kas vyko Baltijos šalyse po Antrojo pasaulinio karo, pasaulyje taip ilgai nieko nebuvo žinoma?

R. Š.: Pasibaigus karui, Baltijos šalys net 50 metų buvo sovietų okupuotos. Žmonės negalėjo kalbėti apie tai, ką jie patyrė, nes už tai grėsė suėmimai ir tardymai. Po penkiasdešimties metų Baltijos šalys atkūrė nepriklausomybę ir ilgameis tylėjimas davė savo rezultatų. Daugelis tų, kurie išgyveno šiuos įvykius, parašė neįtikėtinus atsiminimus, tačiau anglų kalba nedaug. Tikiuosi, kad šie atsiminimai bus netrukus išversti į anglų ir kitas kalbas, kad juos galėtų perskaityti kuo daugiau žmonių.

K. V.: Jūsų romanas „Tarp pilkų debesų“ – labai populiarus daugelyje šalių, tarp jų ir Lietuvoje.

Ar, remiantis Jūsų patirtimi, galima sakyti, kad istorinė grožinė literatūra padeda išsaugoti mažesnių arba mažiau žinomų šalių ir kultūrų, tokių kaip Lietuva, istoriją?

R. Š.: Taip, manau, kad padeda. Grožinė literatūra leidžia mums suprasti ne tik, kokios buvo kliūtys, bet ir kokie yra žmonės, suprasti vieni kitus. Kai ką nors sužinome apie žmogaus gyvenimą ar šalies istoriją, mes geriau ją suprantame ir galime su juo susitapatinti. Istorija mus gali išskirti, o skaitydami istorinį romaną, tie skaitytojai,

Karilė Vaitkutė, Balzeko lietuvių kultūros muziejaus darbuotoja, periodinio leidinio „Lietuvių muziejaus apžvalga“ (*The Lithuanian Museum Review*) vyriausioji redaktorė

kurie stovėjo skirtingose barikadų pusėse karo metu, per pasakojimą ir atsiminimus susijungia. Tai yra knygos galia. Tikiuosi, kad po to, kai pripažinsime vieni kitų kovas ir jas aptarsime, ateis laikas žengti žingsnį žmogiškojo orumo atstatymo link.

K. V.: Kodėl savo knygas pirmiausia skirate jaunimui?

R. Š.: Tai, ką perskaitome paauglystėje ar ankstyvoje jaunystėje, palieka gilų, neišdildomą įspūdį, kuris išlieka ir vyresniame

Rašytoja Rūta Šepetys

amžiuje. Jaunimas sugeba giliai mąstyti. Kartu pasakojimą jie gali priimti intensyviai emociškai jį apdorodami. Be to, kaip skaitytojai, jie yra tiesūs ir negailestingi. Savo romanais jaunus skaitytojus supažindinu su istorija, kuri dar nebuvo deramai papasakota. Galbūt ateityje ta informacija taps kolektyvinės sąmonės dalimi. Mane laiko kelių amžiaus grupių autore – mano knygas skaito tiek paaugliai, tiek suaugusieji. Daugelis suaugusiųjų yra sakę, kad romaną „Tarp pilkų debesų“ pirmiausia perskaitė jų vaikai ar anūkai, o po to rekomendavo perskaityti jiems. Tai, kad tą pačią knygą gali skaityti ir vaikas, ir jo seneliai, ir po to prasmingai pasikalbėti apie knygoje aprašomus istorinius įvykius, man yra svajonės išsipildymas.

K. V.: Ar „Jūros druska“ bus išversta į lietuvių kalbą?

R. Š.: Taip! Mano leidėjas Lietuvoje – „Alma litera“ – jau verčia šį romaną. Jis bus išleistas kitais metais.

K. V.: Kaip pasirinkote romano pavadinimą?

R. Š.: Druskos yra mūsų prakaite, mūsų ašarose, taip pat ir jūroje. Vanduo išgaruoja, o druska lieka. Taigi druska yra tarsi mūsų patirties įamžinimas. Tyrimai atskleidžia, kad jūroje nuskendo 9343 „Wilhelm Gustloff“ laivo keleiviai. Tarp jų buvo 5000 vaikų. Kiekvienas iš jų turėjo savo gyvenimo istoriją. Jie savo druską atidavė jūrai.

K. V.: Romano „Tarp pilkų debesų“ skaitytojai nekantriai laukia romano ekranizacijos. Kaip sekasi kurti filmą?

R. Š.: Puikiai! Scenarijaus jau baigtas. Šiuo metu filmo režisierius Marius Markevičius ir prodiuseris Žilvinas Naujokas baigia atrinkti aktorius. Filmuoti pradės 2016 m. Lietuvoje. Filme vaidins Anglijos, Baltijos ir Skandinavijos šalių aktoriai.

Pabaigoje norėčiau dar kartą išreikšti savo padėką Lietuvos ir kitų Baltijos šalių žmonėms už jų paramą ir už tai, kad leidžia man per mano romanus dalintis jų gyvenimų istorijomis su pasauliu. Tikiuosi, kad daug lietuvių ateis į susitikimus su manimi, kai 2016 m. pristatinėsiu savo naują romaną!

IŠEIVIJOS KULTŪROS PUOSELĖTOJO VIZITAS

Andris Dunduras „Mokslo Lietuvos“ redakcijoje. J. Jasaičio nuotrauka

Rugsėjo 2–15 d. Lietuvoje lankėsi JAV Lietuvių bendruomenės Klivlendo (Cleveland, OH) Lietuvių kultūros dokumentavimo centro direktorius Andris Jonas Dunduras. Rugsėjo 10 d. jis apsilankė „Mokslo Lietuvos“ redakcijoje ir išsamiai papasakojo apie šio centro veiklą bei jo plėtojamus ryšius su Lietuva.

Andris išaugo lietuviškoje, itin patriotiškai nusiteikusiame ir tautinę tapatybę saugojusioje šeimoje. Jo tėtis Jonas Dunduras, prieš keletą metų išėjęs į amžinybę, buvo aistringas keliautojas, itin domėjėsis mažiau kam žinomų tautų kultūra ir civilizacijos beveik nepalietusių indėnų genčių gyvenimu. Kaip pats yra sakęs, lankėsi ne vienoje vietovėje, kur „lietuvių kojos dar nebuvo įžengusios“. Klivlende leidžiamame lietuvių laikraštyje „Dirva“, beje, kitais metais minėsiančiame savo veiklos šimtmetį, beveik porą metų buvo spausdinami jo kelionių Amazonės intakais įspūdingai, pavadinti „Orinoko avantiūra, arba Pasivaikščiojimas po žaliuosius rūmus“ ir išsamus pasakojimas apie gydytojo ir misionieriaus kunigo Jono Bendoraičio veiklą, jo įkurtą motinų ir vaikų sveikatos centrą. Andrio mama – aktyvi vietos lietuvių bendruomenės narė, lituanistinės mokyklos bibliotekos vadovė. Todėl nė kiek nenuostabu, kad Andris puikiai ir praktiškai be jokio amerikietiško akcento kalba lietuviškai ir iš tėvų yra perėmęs gilų domėjimąsi lietuvių kultūros istorija. 1996 m., baigęs Klivlendo valstybinį uni-

versitetą (Cleveland State University), jis įgijo istoriko diplomą.

„Mokslo Lietuvos“ skaitytojams pateikiame mūsų pokalbio santrauką.

ML: Papasakokite apie Lietuvių kultūros dokumentavimo centro įkūrimo idėją.

Andris Dunduras: Centras įkurtas prieš septynerius metus Klivlendo Lietuvių namų direktorės Rūtos Degutienės iniciatyva. Ji matė, kiek archyvinės medžiagos prarandame pastaraisiais metais: paskutinieji pokario (po Antrojo pasaulinio karo) bangos išeivijos atstovai miršta, o jų įpėdiniai, deja, ne visada supranta tėvų sukauptos medžiagos – lietuviškų knygų, periodinės spaudos leidinių komplektų, dokumentų, nuotraukų ir kai kurių kitų asmeninių, su Lietuva susijusių daiktų – reikšmę. Rūta, net ir nebūdama istorike ar archyvarė, vis dėlto jautė, kad šią medžiagą būtina išsaugoti. Kadangi tuo metu vadovavau lituanistinės mokyklos bibliotekai, ji ir pakvietė mane prisidėti įgyvendinant šį sumanymą, kaupti, tvarkyti ir sisteminti šią archyvinę medžiagą. Toks pasiūlymas man buvo suprantamas ir artimas: užaugęs lietuviškoje aplinkoje, pažįstu vietos bendruomenių narius, atpažįstu nuotraukose įamžintus žmones, suvokių į amžinybę išėjusių asmenų dokumentų reikšmę.

ML: Ar Amerikos universitete įgyta istoriko kvalifikacija Jums pravertė šioje

visuomeninėje veikloje?

A. D. Istorinės archyvinės medžiagos tvarkymas reikalauja specifinių žinių ir gebėjimų. 2012 m. susitikau su mūsų bendruomenėje apsilankiusia buvusia klivlendiete, JAV Lietuvių bendruomenės tuometinės tarybos atstove Dalia Lukiene (*ML pastaba:* apie ją rašėme mūsų laikraštyje), atsakinga už išeivijos archyvų išsaugojimą. Jau buvau pradėjęs kurti šį centrą, kai ji susidomėjusi pakvietė atvykti į Putnam, CT, kur veikia Amerikos lietuvių kultūros archyvas ALKA. Tų pačių metų rudenį nuvykau į ALKĄ ir susitikau su dr. Mirga Girniuviene, bendradarbiaujančia su Lietuvių katalikų mokslo akademija. Ten pamačiau, kaip reikia tvarkyti bibliotekos fondus, klasifikuoti dokumentus ir pan.

Žinoma, tokio epizodinio domėjimosi nepakanka. Po kurio laiko atsirado galimybė šį pasirengimą gilinti. Čikagoje pernai birželio mėnesį įvyko išeivijos lietuvių archyvarų seminaras. Jį vedė specialistai, atvykę iš Lietuvos, tarp kurių buvo vyriausias Lietuvos archyvaras dr. Ramojus Kraujelis, Lietuvos centrinio valstybės archyvo direktorius Dalius Žižys ir šio archyvo darbuotojos Sigita Baranauskienė bei Džiuginta Stankevičienė, Lietuvos nacionalinio muziejaus Naujausių laikų istorijos skyriaus vedėja Irena Mikuličienė ir šio muziejaus Signatarų namų vedėja Meilutė Peikštenienė. Iš jų gavau gana daug žinių ir patarimų, kaip reikia kaupti ir tvarkyti išeivijos archyvus. Seminare išklausti jų pranešimai buvo ne tik gražūs žodžiai, bet ir konkreti pagalba. Jie pakvietė mane atvažiuoti į Lietuvą, pažadėjo konsultuoti ir parodyti, ko pirmiausia reikia išmokti.

ML: Kas prisidėjo, šį kartą ruošiantis kelionei į Lietuvą? Ar tai sutapo su šiai tematikai skirtais kursais, organizuojamais Lietuvoje?

A. D. Ruošdamasis atvykti, tik iš anksto suderinau laiką, kada galėčiau apsilankyti minėtose Lietuvos institucijose. Planuoju atvykti kasmet ir mokytis toliau. Dabartinio mano apsilankymo tikslas – išmokti to, kas būtina ateinančių metų darbui.

Nagrinėju archyvinės medžiagos tvarkymo taisykles, kurių laikomasi Lietuvoje, kad ateityje galėčiau integruoti savo veiklą su Lietuvos archyvų tvarkymo praktika. Tai nėra nei kursai, nei seminarai, o tik mano individuali iniciatyva. Mano lūkesčiai patiseisino su kaupu. Visur esu labai maloniai ir dalykiškai priimamas, kviečiamas dalyvauti šios tematikos renginiuose. Susitinku su Čikagos seminare matytais pranešėjais ir jų kolegomis, susipažįstu su Lietuvos archyvų tvarkymo praktika, kalbuosi su įvairių skyrių specialistais, lankausi jų darbo vietose ir neformaliai su jais bendrauju. Klausausi, kaip jie apibūdina savo veiklą.

Man buvo labai svarbu pakartoti tai, ko išmokau Čikagos seminare, ir pamatyti, kaip šias žinias galima pritaikyti praktiškai. Viešnagės metu jau teko apsilankyti Lietuvos centriniame valstybės archyve ir Lietuvos nacionaliniame muziejuje. Dar turiu dalyvauti susitikime su Vasario 16-osios klubo nariais. Per likusį viešnagės laiką apsilankysiu Mažvydo bibliotekoje ir susitiksiu su kitų bibliotekų atstovais.

ML: Šią vasarą, mums lankantis Klivlendo lietuvių namuose, parodėte, kur įsikūręs Jūsų vadovaujamas centras, kur kaupiami eksponatai. Net šio trumpo susitikimo metu paaiškėjo, kad ėmėtės tikrai milžiniško darbo. Jau dabar sukaupta daugybė ne Lietuvoje išleistų lietuviškų knygų, laiškų, dokumentų, nuotraukų albumų, unikalių asmeninių daiktų, dailės dirbinių. Sudomino išeivijoje parengti kapitaliniai mokslo veikalai...

A. D. Mano vadovaujame centre yra trys skyriai: biblioteka, archyvas ir tautodailės rinkiniai. Mums visiems reikia suprasti, kad šios medžiagos kaupimas, klasifikavimas ir saugojimas yra ne tik išeivijos, bet ir visos lietuvių tautos istorijos bei kultūros paveldo puoselėjimas. Ši nuostata atspindi ir visos mano visuomeninės veiklos siekius.

Kalbėjosi „Mokslo Lietuvos“ vyriausiasis redaktorius, prof. Jonas Jasaitis

Mieli „Mokslo Lietuvos“ skaitytojai,

užsiprenumeruokite „Mokslo Lietuvą“ pašto skyriuose arba internetu 2015-iesiems metams ir paraginkite tai padaryti bičiulius!!! Lietuvos mokslo aktualijos, įdomūs ir vertingi interviu pasieks Jus greičiau ir operatyviau nei lauktumėte pasirodant internete.

Prenumeratos kaina: 1 mėn. - 2,7 euro, 3 mėn. - 8 eurais, 6 mėn. - 15,5 euro, metams - 30 eurų

Mums Jūsų parama reikalinga kaip niekad!

Lietuvos mokslininkų laikraščio „Mokslo Lietuva“ projektui „Pažinimo erdvė: mokslas visuomenei“ vykdyti Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2015 m. skyrė 15 tūkst. eurų.
„Mokslo Lietuvos“ redakcija

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Jonas Jasaitis
Stilistė-korektorė Jolanta Niaurienė
Dizainerė Giedrė Zaveckienė

Redakcinės kolegijos pirmininkas Alfonsas Ramonas. Nariai: Valentinas Baltrūnas, Vygintas Gontis, Valentas Daniūnas, Raimundas Dužinskas, Rimas Norvaiša, Vilma Petrikaitė, Jelena Tamulienė, Emilis Urba, Janina Valančiūtė, Alvydas Baležentis, Nelė Jurkėnaitė
Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, LT-01118 Vilnius
El. paštas mokslolietuva@gmail.com (pagrindinis); mokslolietuva@takas.lt (papildomas)
Tel. (8 5) 212 1235, laikraštis internete: www.mokslolietuva.lt
Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://www.mokslolietuva.lt> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“. Laikraštis platinamas tik prenumeratoriams ir redakcijoje.

ISSN 1392-7191
Leidžia
UAB „Mokslininkų laikraštis“
SL Nr. 169
Spausdino
UAB „Petro ofsetas“
Savanorių pr. 174D, LT-03153, Vilnius
Tiražas 500 egz.